

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет іноземних мов
Кафедра англійської філології

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

(підпис)

(прізвище, ініціали)

«___» _____ 20__ р.

Реєстраційний № _____

«___» _____ 20__ р.

РОЗВИТОК КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ
ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ЛЕКСИКИ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Кваліфікаційна робота студентки групи
АЗЛМ-22

ступінь вищої освіти: магістр
спеціальності 014.02 Середня освіта
(Мова і література (англійська))
Кобилінської Анни Сергіївни

Керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Пальчикова О. О.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

Кривий Ріг – 2023

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Кобилінська Анна Сергіївна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІД ЧАС ЗАСВОЄННЯ ЛЕКСИЧНОГО ДІАПАЗОНУ В ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ.....	8
1.1. Категорія “культурна компетентність” в науковій літературі.....	8
1.2. Лексичний діапазон англійської мови.....	14
1.3. Лінгводидактичні засади розвитку культурної компетентності учнів профільної школи.....	20
Висновки до першого розділу	32
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ.....	34
2.1. Аналіз чинних навчальних програм і підручників у контексті досліджуваної проблеми.....	34
2.2. Методичні рекомендації щодо розвитку культурної компетентності старшокласників під час засвоєння лексичних одиниць на уроках англійської мови в профільній школі.....	42
2.3. Система роботи над розвитком культурної компетентності учнів профільної школи.....	45
Висновки до другого розділу	76
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	81

ВСТУП

Актуальність дослідження. Одним із провідних завдань загальної середньої освіти є оптимізація освітнього процесу, що передбачає орієнтування на компетентнісну парадигму. Так, після завершення курсу іноземної мови, сучасний випускник профільної школи має володіти не лише мовною та мовленнєвою компетентностями, а й вміння послуговуватися набутими знаннями, уміннями й навичками в конкретних чи незапланованих ситуаціях спілкування, а саме: коректно витлумачувати наміри співрозмовника, зокрема представника іншої культури, творчо мислити під час розв'язання нагальних проблем, проявляти ініціативу та гнучкість у процесі добору способів ефективної взаємодії в колективі, швидко адаптуватися до іншочультурного середовища.

Вказану ідею відображено в законодавчих і нормативних документах Європи (Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти [43], Рекомендації Європейського парламенту та Ради ЄС “Про основні компетентності для навчання протягом усього життя” [29], “Від лінгвістичного розмаїття до плюрилінгвістичної освіти: керівництво щодо розвитку політики мовної освіти в Європі” [56]) та України (Закон України “Про освіту” [25], Наказ Міністерства освіти і науки “Про затвердження нової редакції Концепції профільного навчання у старшій школі” [24], Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [9]), де наголошено на необхідності заохочувати суб'єктів навчання до організації самостійної навчальної діяльності протягом життя, формування soft skills та розвитку культурної компетентності для успішного адаптування та взаємодії в рідному та іншомовному соціумах.

Чільне місце на уроках англійської мови в профільній школі належить засвоєнню лексичного матеріалу, що створює сприятливі умови для розвитку культурної компетентності, позаяк лексичні одиниці є не лише засобом спілкування, а й інструментом встановлення контактів між репрезентантами

нетотожних культур. Відповідно, задля уникнення непорозумінь під час спілкування з носіями інших мов, правильного інтерпретування норм вербального та невербального спілкування, патернів поведінки, способів мислення чужої культури, зміст лексичного діапазону на уроках англійської мови в профільній школі має бути культурно насиченим.

Теоретичне підґрунтя методики розвитку культурної компетентності на уроках англійської мови розглянуто в різних царинах: а) філософія (К. Аппія, А. Бен-Арі, М. Девіс, Б. Джонс, Е. Ніколс, Р. Стрієр, С. Сью); б) загальна, педагогічна й вікова психологія (Л. Бергер, А. Дарнел, Н. Зейн, Р. Лі, Х. Невілл, Л. Сміт та інші); в) лінгвістика (І. Варнавська, А. Вежбицька, Н. Венжинович, А. Загнітко, В. Кононенко, І. Кочан, М. Кочерган та ін.); лінгводидактика (З. Бакум, А. Богуш, Н. Бондаренко, О. Гладка, Л. Голованчук, Н. Голуб, О. Коваль, С. Косянчук, Л. Паламар, М. Пентилюк, О. Пальчикова та ін.).

Термін “культурна компетентність” досліджено в загальнометодичній площині, що вимагає подальшого наукового дослідження. Отже, розвиток культурної компетентності у процесі навчання лексики англійської мови в профільній школі потребує розроблення спеціальної методики, що й сприяло вибору теми нашого дослідження: **“Розвиток культурної компетентності учнів профільної школі під час навчання лексики англійської мови”**.

Мета дослідження – обґрунтувати теоретичні засади, розробити ефективну методику розвитку культурної компетентності учнів профільної школи.

Для досягнення мети визначено **завдання дослідження**:

- 1) з'ясувати поняття “культурна компетентність”;
- 2) визначити лексичний діапазон англійської мови в контексті досліджуваної проблеми;
- 3) обґрунтувати лінгводидактичні засади розвитку культурної компетентності учнів профільної школи;

4) проаналізувати програмно-методичне забезпечення з англійської мови;

5) розробити методичні рекомендації щодо розвитку культурної компетентності старшокласників під час засвоєння лексичних одиниць на уроках англійської мови;

6) створити систему роботи над розвитком культурної компетентності учнів профільної школи.

Об'єктом дослідження є процес навчання англійської мови в 11 класі профільної школи.

Предмет дослідження – зміст, методи, прийоми розвитку культурної компетентності учнів у процесі навчання лексики англійської мови.

Для реалізації поставлених завдань використано комплекс **методів дослідження**: *теоретичні*: аналіз і синтез, узагальнення і систематизування лінгвістичної, психолого-педагогічної і методичної літератури з теми дослідження; аналіз програмно-методичного забезпечення навчання англійської мови у закладах загальної середньої освіти; *емпіричні*: спостереження за освітнім процесом, проведення бесід з учителями й учнями задля перевірки ефективності розробленої методики; *статистичні*: оброблення даних, пов'язаних з анкетуванням, виконанням контрольних робіт.

Наукова новизна полягає у створенні методики розвитку культурної компетентності учнів під час навчання лексики англійської мови, розробленні методичних рекомендацій для вчителів англійської мови.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані вчителями для підготовки до уроків англійської мови, а також викладачами та студентами філологічних факультетів під час вивчення методики іноземної мови і лексики зокрема.

Апробація результатів дослідження: за темою опубліковано матеріали міжнародних науково-практичних конференцій:

1. Пальчикова О. О., Кобилінська А. С. Культурний компонент у навчанні лексики англійської мови в профільній школі. The 9th International scientific and practical conference. *Modern problems of science, education and society*, November 6–8, 2023. SPC “Sci-conf.com.ua”. Kyiv, Ukraine. P. 664–667.

2. Пальчикова О. О., Кобилінська А. С. Культурна компетентність у навчанні англійської мови в профільній школі. II International scientific and practical conference. *Modern Approaches to Problem Solving in Science and Technology*, November 15–17, 2023. International Science Unity. Warsaw, Poland. P. 278–282.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів та підрозділів до них, висновків до кожного розділу та загальних, списку використаної літератури, що містить 74 позиції. Загальний обсяг дослідження – 89 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІД ЧАС ЗАСВОЄННЯ ЛЕКСИЧНОГО ДІАПАЗОНУ В ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

1.1. Категорія “культурна компетентність” в науковій літературі

Сьогодні українськомовне суспільство має потребу у вихованні креативних, усебічно розвинених особистостей, які здатні самостійно приймати рішення, критично мислити, бути гнучкими, швидко адаптуватись до різних умов; володіють розвиненими навичками міжкультурного спілкування, готові до співробітництва та поважно ставляться до представників інших культур. Відповідно, сучасний освітній простір має бути зорієнтований на компетентнісну освітню парадигму та розвиток культурної компетентності, що сприяє формуванню ключових знань, умінь і навичок, необхідних для успішної навчальної та професійної діяльності, зокрема учнів профільної школи.

Так, у Законі України “Про освіту” зазначено: “Метою повної загальної середньої освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності” [25, с. 8].

У Державному стандарті базової середньої освіти акцентовано на важливості формування культурної компетентності, що передбачає “наявність стійкого інтересу до опанування культурних і мистецьких здобутків України та світу, шанобливого ставлення до культурних традицій українців, представників корінних народів і національних меншин інших держав; здатність розуміти і цінувати творчі способи вираження й трансляції ідей у різних культурах через різні види мистецтва та інші культурні форми;

прагнення до розвитку і вираження власних ідей, почуттів засобами культури і мистецтва” [9, с. 4].

Своєю чергою, в Концепції Нової української школи наголошено на необхідності самовираження учнів у сфері культури, що передбачає осмислення та аналіз творів мистецтва, формування культурологічних та мистецьких смаків, осягнення світу мистецтва та культурного надбання України й інших культур, глибоке розуміння власної національної ідентичності та необхідність поважного ставлення до культурного розмаїття [18].

Відповідно, у процесі навчання англійської мови учнів профільної школи, розвиток культурної компетентності сприяє збагаченню їхнього світогляду, тоді як знання особливостей менталітету, мислення, традицій та культурної спадщини іншомовного співрозмовника уможливають побудову гармонійної комунікації, реалізацію продуктивного співробітництва з представниками різних культур.

Розглянемо докладно поняття “компетентність”, “культурна компетентність”.

У тлумачному словнику термін “компетентність” трактують як властивість. Своєю чергою, “компетентний” – той, що має достатні знання в певній галузі; добре обізнаний в певній галузі; який ґрунтується на знанні; кваліфікований [7, с. 560].

У сучасній англійській науковій літературі на особливу увагу заслуговує дефініція поняття “компетентність”, подана К. Парадіс [63], П. Метьюз [61] та І. Ертоном [50].

К. Парадіс зазначає, що компетентність охоплює увесь обсяг інформації, яку містить лексичний діапазон людини та передбачає ідентифікування значення слів, що уможливорює їх сприйняття окремо від контексту [63].

П. Метьюз визначає компетентність як здатність генерувати і розуміти речення; знання базових правил, структур мови, завдяки яким носії мови можуть порозумітися [61].

Згідно з І. Ертоном, компетентність – “це віртуозно сформовані знання, що ґрунтуються на комунікативних здібностях особистості та дозволяють створювати змістовні висловлювання під час спілкування” [50, с. 162].

В українській лінгводидактиці варті уваги визначення терміна “компетентність”, подані О. Антоною, Л. Маслак, М. Пентилюк.

На думку М. Пентилюк, “компетентність” є здатністю доцільно використовувати отримані знання під час особистісної комунікації; маніфестувати унікальні вміння та навички спілкування в процесі мовлення [22].

О. Антонова та Л. Маслак дефініюють компетентність як інтегровану, систему, що охоплює знання, уміння та навички, емоційно-ціннісні норми та самоаналіз, що сприяє розв’язанню певних практичних завдань [26].

Отже, апелюючи до вказаних науковців, погодимося, що поняття “компетентність” передбачає певні знання, здібності, якості та навички, що необхідні для ефективного процесу комунікації та полегшують розуміння співрозмовника під час бесіди.

Феномен “культурна компетентність” у філософському аспекті розглянуто в працях таких зарубіжних та українських науковців, як-от К. Аппія, А. Бен-Арі, М. Девіс, Б. Джонс, Е. Ніколс, Р. Стрієр.

Американський філософ, культуролог К. Аппія вважає, що поняття “культурна компетентність” уособлює глибоке розуміння того, як культура впливає на наше бачення світу, а також уміння пристосовуватися до різних культурних контекстів без втрати власної ідентичності. Науковець стверджує, що космополітизм потребує нашої здатності розуміти і поважати різноманітні культури, переконання та способи життя [38].

На думку М. Девіс, культурна компетентність – навички, досвід, здібності та якості у сфері культури, за допомогою яких людина може виражати, розуміти та інтерпретувати як власну, так і культуру інших етносів [46].

А. Бен-Арі та Р. Стрієр подають таку дефініцію культурної компетентності – здатність розуміти, спілкуватись та ефективно взаємодіяти з представниками різних культур [41].

У психологічній царині термін “культурна компетентність” досліджували Л. Бергер, А. Дарнел, Н. Зейн, Р. Лі, Х. Невілл, Л. Сміт, Д. Сью, Р. Тріандіс, А. Уейлі та інші.

Американські психологи Д. Сью, Х. Невілл, Л. Сміт визначають культурну компетентність як набір навичок, знань, усвідомлень та поведінкових стратегій, необхідних для ефективної взаємодії з представниками різних культур [67].

Р. Лі інтерпретує поняття “культурна компетентність” як набір знань, умінь і навичок, які дозволяють ефективно взаємодіяти з особами з різних культур. Вона передбачає розуміння культурних розбіжностей, вміння сприймати, аналізувати й оцінювати культурні практики та переконання, що різняться [60].

С. Сью, Н. Зейн, Г. Нагайама та Л. Бергер витлумачують культурну компетентність як певну навичку або якість, що вказує на належність людини до певної культури, що в подальшому відображається на процесі комунікації [68].

А. Уейлі та К. Девіс визначають культурну компетентність як певну систему, що охоплює міжкультурні відносини, відмінності світогляду, знання про культуру певного етносу та його унікальні особливості [69].

За А. Альваресом та Дж. Ченом, культурна компетентність – набір знань і навичок, необхідних для ефективного функціонування в плюралістичному демократичному суспільстві, тобто вміння спілкуватися, взаємодіяти, вести переговори з людьми, що мають різне походження [36].

В царині лінгвістики термін “культурна компетентність” знаходить відображення в працях таких науковців, як-от: І. Варнавська, А. Вежбицька, Н. Венжинович, А. Загнітко, В. Кононенко, І. Кочан, М. Кочерган, Р. Сколлон, Д. Трагер, О. Черемісін.

Так, А. Вержбицька визначає культурну компетентність як продукт культури та соціуму, що дозволяє розглядати процеси мислення та говоріння як уніфіковану структуру [70].

І. Варнавська та О. Черемісін під культурною компетентністю розуміють “інтегральну якість особистості, що виявляється у загальній здатності і готовності людини до різноманітної діяльності, соціально орієнтує особистість на самостійну й успішну життєдіяльність” [32, с. 65]. Вказане поняття передбачає вміння індивіда вільно комунікувати в полікультурному середовищі, охоплює національні та загальнолюдські культурні цінності, що є основою поведінки особистості.

А. Загнітко інтерпретує поняття “культурна компетентність” як знання національно-культурних властивостей співрозмовника в процесі комунікації, вміння послуговуватися інформацією про соціокультурний бекграунд, а також навички перцепції мовлення згідно з особливостями національної лінгвокультури співрозмовника [11].

У межах лінгводидактичних досліджень поняття “культурна компетентність” знаходить відображення в розвідках таких науковців, як-от: А. Богуш, Н. Бондаренко, Л. Голованчук, Н. Голуб, О. Коваль, С. Косянчук, Л. Паламар, М. Пентилюк, О. Пальчикова, О. Потапенко, І. Хом’як та ін.

З позиції О. Коваль, культурна компетентність розкриває рівень адаптованості людини до культурного, комунікаційного та технологічного середовища; визначає її вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, коректно послуговуватися отриманими знаннями чи певною інформацією для прийняття рішень [12].

Як зазначає Н. Бондаренко, культурна компетентність є продуктом процесу інкультурації, оскільки дозволяє розпізнавати та коректно застосовувати на практиці знання про культурні засади, норми, традиції та цінності [5].

Отже, беручи до уваги визначення, подані науковцями, витлумачуємо культурну компетентність як здатність суб’єкта орієнтуватися в сучасному

інформаційно-культурному середовищі, застосовувати лінгвістичні знання та відомості про особливості світобачення, традиції, звичаї, норми вербальної / невербальної поведінки під час спілкування в полікультурному суспільстві.

I. Варнавська та О. Черемісін виокремлюють такі складники культурної компетентності:

- готовність до вияву компетентності;
- емоційно-вольове регулювання;
- сформоване ціннісно-сміслове відношення;
- знання про культурні установки, цінності й норми;
- уміння та навички послуговування знаннями про культурні установки

та досвід їх застосування [32].

Н. Бондаренко [4] визначає такі компоненти культурної компетентності:

- культура та її функції;
- менталітет (ментальність);
- інкультурація (процес осягнення індивідом етнокультурного досвіду);
- національна та загальнолюдська культура;
- культурна ідентифікація;
- культурні константи та установки;
- культурні цінності та норми;
- субкультура.

На думку Л. Голованчук, культурна компетентність охоплює знання про культуру та історію певної країни; соціо- та етнокультурний бекграунд; обізнаність у мистецтві, літературі певної країни, знання її видатних осіб; вміння використовувати лексичні одиниці культурно-країнознавчого характеру під час комунікації [8].

Погодимось з П. Якименко та виокремимо в складі культурної компетентності такі компоненти:

- обізнаність зі звичаями та традиціями країни;
- знання і дотримання правил вербального та невербального спілкування, володіння усним та писемним мовленням;

- розуміння специфічних символів, устрою, які характерні для певної культури (наприклад, символи престижу, поділ на касти тощо);
- знання політичних та соціальних аспектів культури [34].

Отже, культурна компетентність охоплює комплекс знань про особливості практичного застосування культурно-маркованої лексики, урахування норм вербальної / невербальної поведінки, традицій та звичаїв країн виучуваної мови.

1.2. Лексичний діапазон англійської мови

Важливу роль під час вивчення англійської мови в профільній школі відіграє лексичний мовний рівень, оскільки опанування нових слів і словосполучень, фразеологізмів та ідіом дозволяє суб'єктам навчання вільно висловлювати думки та ідеї, ефективніше та впевненіше спілкуватися, правильно трактувати значення слів і виразів, на які натрапляють у текстах та під час аудіювання. З іншого боку, саме в лексичних мовних одиницях найяскравіше зафіксовано світосприйняття народу, що зумовлює доцільність розгляду культурного аспекту в межах лексичного мовного рівня [34]. Відповідно, у процесі розвитку культурної компетентності, вивчення лексичного діапазону допомагає учням зрозуміти лексичні явища, що відрізняються від тих, що є в рідній мові та ознайомитися з феноменами культури, що зафіксовані в іноземній мові. Це, своєю чергою, сприяє впевненому використанню англійської мови у різних сферах життя та уникненню культурних бар'єрів.

Так, у Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти вказано, що лексичний діапазон випускника школи має залучати лексику, яка відповідає лінгвокраїнознавчим і соціокультурним вимогам, дозволяє виявляти толерантне ставлення до цінностей, традицій, особливостей світосприйняття та досвіду етносу, мова якого вивчається, наголошує на необхідності удосконалювати власну мовленнєву культуру [23].

Згідно з Концепцією Нової української школи, здобувачі освіти мають належним чином оволодіти рідною та іноземною мовами у широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів, що дозволяє їм вдало брати участь у міжкультурному спілкуванні або виконувати посередницьку діяльність у процесі комунікації [18].

Опанування належною кількістю лексичних одиниць, зокрема з культурним компонентом, має вагоме практичне значення в навчанні англійської мови, оскільки їх вивчення, засвоєння та коректне використання дозволяє учням профільної школи спілкуватися англійською мовою з представниками різних культур, здійснювати академічні дослідження та успішно реалізовувати набуті знання у навчанні та роботі. Отже, належний лексичний діапазон англійської мови є важливим аспектом розвитку культурної компетентності та ефективного спілкування загалом [20]. Крім того, культурне насичення лексичного матеріалу стає важливим індикатором порозуміння представників різних культур, оскільки знання особливостей національного характеру, традицій та культурної спадщини співрозмовника сприяють процесу гармонійної комунікації та є свідченням розвиненої культурної компетентності. Відтак учителі англійської мови мають активно сприяти розвитку словникового запасу учнів, стимулювати їх до активної мовленнєвої діяльності та використання автентичних матеріалів, що сприятиме ефективному засвоєнню лексичних одиниць і розширенню мовних можливостей учнів.

Питанням добору лексичного діапазону на уроках англійської мови займалися Л. Зєня, А. Кравченко, О. Пасічник, С. Торнбурі, Дж. Хедфілд та ін. Проблему засвоєння лексики на уроках англійської мови досліджували такі лінгвісти, як-от: І. Берман, І. Воробйова, Дж. Коаді, П. Мієра, А. Рейдер, Н. Шміт. Серед вітчизняних авторів означеному питанню приділяли увагу Н. Басай, Л. Калініна, О. Карп'юк, М. Кочерган, А. Несвіт, Т. Полонська, Н. Склярєнко та ін.

Так, у розумінні М. Кочергана, лексичний мовний рівень є надзвичайно важливим аспектом культурної компетентності, адже охоплює розуміння значень окремих слів, доцільність їх використання в реченнях, уміння послуговуватися ними у процесі комунікації. Своєю чергою, лексичний діапазон передбачає володіння та коректне використання таких лексичних одиниць, як-от слова, вирази, ідіоми, терміни [14].

Як зазначають І. Кобякова, М. Кочерган, К. Мізін, С. Швачко [14], [16], лексичний діапазон будь-якої мови, зокрема англійської, можна розподілити на декілька категорій:

- базовий словниковий запас – набір загальноживаних слів, які вживають у повсякденному спілкуванні, як-от: час, погода, їжа, сім'я тощо;
- розширений словниковий запас охоплює спеціалізовані слова, якими послуговуються у різних професійних галузях (наукова, медична, технічна тощо), академічному письмі, наукових дослідженнях тощо;
- фразеологізми та ідіоми – усталені вирази, пов'язані з історією, традиціями, звичаями та цінностями країни;
- архаїчні слова та вирази – лексика, яка є застарілою, однак може зустрічатися в літературних творах або архаїчних текстах;
- арготична та сленгова лексика – слова і вирази, які використовують в неформальному розмовному спілкуванні, залежно від регіону і контексту;
- іншомовні слова та вирази – лексичні одиниці, що доповнили вокабулярій під час культурного обміну.

М. Долженко, В. Луценко, П. Лянна, Д. Мостова, Ю. Скидан зазначають, що розвиток культурної компетентності в процесі засвоєння лексичного матеріалу в профільній школі ґрунтується на доцільно дібраних автентичних текстах, що в процесі опрацювання сформують необхідний лексичний мінімум. До нього входять мовленнєві конструкції, які найчастіше вживають в типових комунікативних ситуаціях [10]. Серед них – активна лексика для вираження власних думок, розмовні вислови, слова, що відображають

національно-культурний контекст: реалії на тему відпочинку, аспекти повсякденного життя, дозвілля тощо.

Поділяємо думку З. Бакум, О. Пальчикової та С. Костюк, що добір лексичного матеріалу на заняттях англійської мови має окреслюватися практичними ситуаціями та темами з життя. Таким чином, змістове наповнення лексичної складової визначено такими параметрами: інформативність, практична цінність та новація, соціокультурна наповненість та посильний рівень складності [1].

О. Пасічник вказує на те, що алгоритм добору матеріалу під час засвоєння лексичних одиниць на уроках англійської мови зазвичай варіюється залежно від мети вивчення мови і очікуваних результатів. Науковець зауважує, що впровадження компетентнісної парадигми в іншомовне навчання сприяло акцентуванню методистів на культурному насиченні лексичного матеріалу та, відповідно, доборі лексичних одиниць, що розкривають соціокультурні особливості країн, мова яких вивчається. Крім того, лінгводидакти зосереджують увагу переважно на словах, що не мають еквівалентів в українській мові [21].

Вказану тезу відображено в контенті навчальних програм [17], [9], [43], де укладачі здебільшого не підтримують ідею кількісного накопичення лексичних одиниць для розвитку ключових компетентностей учнів, натомість, акцентують на змістовій цінності лексем.

Наразі, Навчальною програмою з іноземних мов [17] передбачено, що лексичний діапазон учня профільної школи має охоплювати більшість загальних тем англійської мови, що стосуються особистості, її родини, шкільного життя, здоров'я, дозвілля, культури, науки, довкілля тощо. Зазначається, що здобувач освіти повинен вміти модифікувати мовленнєві конструкції під час комунікації для уникнення частих повторів чи надлишкової багатослівності, коректно виражати власну думку щодо певної ситуації або теми, вміти зіставляти традиції, культурні цінності та особливості менталітету, аргументувати власну позицію, вступати в дискусію,

обґрунтовувати власну думку, підбивати підсумки обговорення та ефективно завершувати бесіду. Суб'єкт навчання має правильно застосовувати слова та словосполучення в контексті, які передбачені програмою, зокрема змістовими лініями. Учні повинні вміти використовувати спеціальну лексику, яка збігається з їхнім профілем.

У програмі [17] зазначено, що для лексичного діапазону випускника профільної школи (рівень B2) характерна варіативність формулювання висловлювань для уникнення частих повторень, однак через прогалини у знаннях лексики виникають недоречні паузи під час мовлення. Програмою зазначено, що здебільшого випускник використовує лексичні одиниці у контексті коректно. Щодо усного сприйняття лексики, учні розуміють переважну більшість сказаного англійською мовою, однак можуть мати труднощі під час комунікації з людьми, що володіють більш просунутим рівнем англійської мови.

З погляду Т. Гарлицької, культурні особливості країни, мова якої вивчається, найяскравіше відображено на лексико-фразеологічному рівні. Зокрема, важливим фактором під час вивчення лексики англійської мови є необхідність відокремлення британського та американського варіантів. Це сприяє підсиленню зацікавленості учнів в культурних особливостях та дозволяє запобігти виникненню міжкультурних конфліктів [31]. Прикладами таких лексичних одиниць є “chips” (брит.) та “french fries” (амер.) – картопля фри; “jam” (брит.) та “jelly” (амер.) – варення, “jumper” (брит.) та “sweater” (амер.) – светр; “mobile phone” (брит.) та “cell phone” (амер.) – мобільний телефон, “flat” (брит.) та “apartment” (амер.) – квартира; “football” (брит.) та “soccer” (амер.) – футбол тощо. Відтак якщо учні профільної школи знають та розуміють відмінності між лексичними одиницями британського та американського варіанту англійської мови, то зможуть краще ідентифікувати національну та культурну належність співрозмовника, що допомагає уникнути міжкультурних непорозумінь в процесі комунікації [31].

На думку В. Редько, для ефективного навчання лексики на уроках англійської мови доцільно було б скласти єдиний перелік усіх лексичних одиниць, рекомендованих до вивчення учнів профільної школи. Окрім того, наголошено на важливості формування диференціації культурної та мовленнєвої складової залежно від сфери та тематики комунікації, що регламентується навчальною програмою для кожного класу та рівнем (базовий або профільний відповідно) [27].

О. Пасічник зазначає, що діюча навчальна програма з іноземної мови, як і попередні, не регламентує конкретний лексичний діапазон, яким має оволодіти випускник профільної школи. Наприклад, для тих, хто планує вступати до ЗВО, лексичний мінімум для екзамену з англійської мови визначено обсягом у 2500 лексичних одиниць, однак завдання, запропоновані на зовнішньому незалежному оцінюванні значною мірою виходять за межі встановленого мінімуму. Відтак науковець вважає необхідним окреслити певне лексичне ядро для уніфікації лексичних одиниць, що значно полегшило б процес її засвоєння та навчання на уроках англійської [21].

Н. Скрипник вважає, що під час засвоєння лексичних одиниць можна вдаватися до групового створення тексту з використанням ключової лексики (key vocabulary), працювати індивідуально з написанням міні-творів, використовуючи прислів'я та приказки [30].

У розумінні О. Пальчикової, оволодіння лексичним діапазоном стане більш ефективним за умови послуговування матеріалами з описом життя та побуту, виразною демонстрацією менталітету країни, мова якої вивчається. Задля цього можна використовувати країнознавчі тексти, за допомогою яких учні профільної школи дізнаватимуться про географічні, кліматичні, історичні та економічні відомості країни, мову якої вивчають. Використання заголовків та текстів сучасних газет і журналів допоможуть висвітлити головні події сьогодення [19].

Отже, можна підсумувати, що насичення лексичного діапазону культурно маркованими одиницями на уроках англійської мови дозволяє

учням профільної школи розуміти спільні та відмінні риси в світобаченні різних культур (зокрема, країн західного світу), усвідомлювати себе носіями культурного коду та медіаторами культур під час міжкультурного спілкування, обирати коректний стиль мовленнєвої поведінки, вміти ефективно використовувати невербальні засоби спілкування.

1.3. Лінгводидактичні засади розвитку культурної компетентності учнів профільної школи

Наразі Україна перебуває на шляху євроінтеграції, зміцнюючи стосунки з розвиненими країнами. Відповідно, задля того, аби відповідати стандартам західного світу, виникає необхідність формувати у випускників профільної школи знання, вміння і навички, які дозволяють ефективно спілкуватися з представниками інших культур. Водночас, оскільки мова є синтезом унікального ставлення, сприйняття світу, способу життя кожного етносу, особливості менталітету закріплено та відображено переважно на лексичному мовному рівні, зокрема в мовних одиницях. Відтак актуальним питанням методики навчання мов є добір необхідного лінгводидактичного інструментарію, що слугує підґрунтям для розвитку культурної компетентності у процесі засвоєння лексичних одиниць на уроках англійської мови в профільній школі.

Одним із ключових чинників розвитку культурної компетентності під час навчання лексики англійської мови є виокремлення підходів, що інтерпретують як: певну модель чи дослідницьку парадигму (теорію) [42]; рівень, на якому конкретизуються переконання та уявлення щодо вивчення мови та її викладання [65]; концептуальне положення, що формує ключові аспекти під час структурування уроку та визначає стратегію навчання [28]; загальну домінанту, яка є ключовою серед інших, підконтрольних їй концептуальних принципів [15].

Отже, підхід можна розглядати як стратегічний напрям навчання що визначає принципи, методи, засоби та зміст навчального процесу.

Відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти [43], Державного стандарту базової середньої освіти [9], Концептуальних засад Нової Української школи [18], навчальної програми з іноземних мов для 10-11 класу [17], навчання лексики на уроках англійської мови в старших класах має поєднувати такі освітні підходи, як-от: компетентнісний (випускники профільної школи мають оволодіти широким спектром знань, умінь та навичок, аби бути конкурентоспроможними на ринку праці, ефективно комунікувати з іншими та самореалізовуватися), особистісно-орієнтований (навчання, яке спрямоване на розвиток самоідентифікації, самобутності кожного випускника профільної школи), діяльнісний (розвиток комунікативних здібностей учнів через аудіювання, говоріння, читання та письмо).

Зарубіжні дослідники Б. Дерев'янка, П. Джонс, М. Козма, Х. Роза, Т. Ходжсон-Дрисдейл наголошують на важливості імплементації жанрового підходу до навчання лексики мови, що передбачає навчання через аналіз та продукування різних текстових жанрів (типів), які акцентують на контекстуальних і комунікативних аспектах вивчення мови. Це дозволяє випускникам загальноосвітніх навчальних закладів зрозуміти, як ефективно використовувати мову в життєвих ситуаціях через виконання різноманітних завдань, що є характерними для конкретного контексту [47], [66], [44].

Н. Басай, Т. Полонська, В. Редько наголошують на необхідності реалізації традиційного, комунікативно-діяльнісного, особистісно-орієнтованого, компетентнісно спрямованого, рівневого, профільно орієнтованого підходів до навчання англійської мови у старшій школі [28].

С. Ніколаєва визначає такі підходи до розвитку культурної компетентності під час навчання лексики в англійській мові:

– у межах психологічного дискурсу: біхевіористський, індуктивно-свідомий, когнітивний, інтегрований;

- за об'єктом навчання: мовний, мовленнєвий і мовленнєво-діяльнісний;
- за способом навчання: прямий, свідомий та діяльнісний підходи [15].

А. Гембарук наголошує на важливості конструктивістського підходу в методиці навчання англійської мови, що сприяє побудові у випускників профільної школи власного розуміння мови та мовлення через практичні заняття, розв'язання проблемних завдань (problem-solving) і кооперативне навчання (collaborative learning). У межах вказаного підходу засвоєння матеріалу відбувається ефективніше, коли суб'єкти активно залучені до процесу навчання та можуть застосовувати власні знання на практиці [57].

Поділяємо думку українських лінгводидактів (З. Бакум, О. Пальчикова, С. Костюк), що під час вивчення іноземної мови необхідно враховувати не тільки мовно-комунікативну базу учнів, аналіз якої дозволяє в подальшому застосовувати лексичний, системний, структурний та комунікативно-діяльнісний підходи, але й зважати на культурологічний контекст. Прогалини в знаннях можна компенсувати через застосування лінгвокраїнознавчого, соціокультурного та крос-культурного підходів на уроках англійської мови [1].

З нашого погляду, одним із ключових підходів до розвитку культурної компетентності учнів профільної школи є соціокультурний, позаяк його реалізація передбачає оволодіння культурно маркованою лексикою та водночас культурними явищами, що враховує знання звичаїв, традицій, особливостей світосприйняття тощо. Це сприяє запобіганню інтерференції умінь і навичок з рідної мови в англійську та уникненню непорозумінь і конфліктів під час спілкування з іншомовними представниками.

Реалізацію підходів до навчання забезпечують принципи – фундаментальні теоретичні положення, що надають відомості про особливості освітнього процесу та сприяють ефективному засвоєнню матеріалу на уроках англійської мови [1].

П. Нейшн розглядає шість провідних принципів навчання лексики, які можна застосовувати для розвитку культурної компетентності у профільній

школі: збереження простого й зрозумілого викладання без ускладнених пояснень; взаємозв'язок нового матеріалу та попередніх знань через демонстрування моделей чи аналогій; використання усного та письмового виступу; максимальне акцентування на лексичних одиницях, що частково відомі; наголошення на словах, на які часто натрапляють в мові та ігнорування невідомих слів-синонімів, протилежностей або членів лексичного набору, що вживають у вузькому значенні під час вивчення нових лексичних одиниць [62].

Дж. Річардс, В. Ренандя виокремлюють такі принципи навчання, як-от: автоматичність, змістове навчання, очікування винагороди, внутрішня мотивація, стратегічні інвестиції, мовне его, самовпевненість, прийняття ризику, зв'язок мови і культури, ефект рідної мови, інтер-мова та комунікативна компетентність [64].

Українські лінгводидакти З. Бакум, О. Пальчикова, С. Костюк визначають загальнодидактичні принципи (свідомості, науковості, систематичності та послідовності, зв'язку теорії з практикою, доступності, наступності й перспективності, наочності) та методичні (комунікативності, апроксимації, врахування першої мови (рідної мови) учня, зіставного вивчення мов, культурного співнавчання, концентризму та текстоцентризму) [1].

В. Борщовецька наголошує на тому, що під час засвоєння лексики на уроках англійської мови доцільно використовувати такі методичні принципи навчання: виокремлення мінімального лексичного діапазону в межах певної теми, врахування лінгвістичних якостей лексичних одиниць (структура, семантика, сполучуваність), принцип презентування лексики задля розвитку навичок сприйняття та відтворення інформації, зважання на дидактико-психологічні аспекти випускників профільної школи, які ґрунтуються на консеквентних рефренах ключових слів в різних мовленнєвих ситуаціях, комплексне врахування дидактико-методичних положень у процесі засвоєння

лексичних одиниць, принцип спирання на словникові правила та засоби словотвору [6].

Отже, врахування загальнодидактичних принципів навчання на уроках англійської мови в профільній школі (свідомості, систематичності та послідовності, співвіднесення теорії з практикою, доступності, наочності) та методичних (комунікативності – акцентує на активному міжособистісному спілкуванні під час навчального процесу; зіставного вивчення лексичних одиниць – передбачає добір та зіставлення матеріалу, що сприяє кращому засвоєнню засобів комунікації, як мовних, так і позамовних задля передавання інформації; культурного співнавчання – зорієнтований на відображення взаємозв'язків між мовою і культурою та апелювання до них як до інструмента передачі культури; текстоцентризму – ґрунтується на важливості засвоєння лексичних одиниць через читання текстів) допомагає створити єдиний кластер, який поєднує в собі мовну, мовленнєву та культурну складові, а також дозволяє учням ефективно та послідовно засвоювати лексичні одиниці.

Застосування принципів навчання відбувається завдяки коректному добору методів, що витлумачують як конкретну стратегію вивчення мови, що містить детальні специфікації змісту, ролей викладачів і учнів, а також процедур і засобів навчання [65]; систему процедур, які досить точно визначають, як навчати мові [42]; рівень, у межах якого теорія реалізується на практиці через добір конкретних навичок, а також порядку, в якому матеріал буде презентовано [64].

Поділяємо думку О. Бігич, Н. Бориско та Г. Борецької, які інтерпретують термін “метод” як єдність способів навчання та таких складників методики, як-от мета, сутність, прийоми і засоби вивчення англійської мови [15].

Т. Роджерс і Дж. Річардс виокремлюють такі методи: аудіолінгвальний (акцентує на багаторазовому прослуховуванні аудіозапису і повторенні мовних конструкцій для досягнення їх автоматичного використання), прямий (зведення до мінімуму вживання рідної мови), навчання з підкріпленням (Curren's Counseling-Learning method, для якого характерним є схвалення,

нагорода або позитивне підкріплення для стимулювання учнів навчатися), метод ситуативного навчання (ґрунтується на ідеї використання реальних або створених ситуацій для вивчення мови), мовчазний метод (Gattegno's Silent Way), за якого вчитель залишається максимально мовчазним, а вивчення мови відбувається через активну участь учнів та використання кольорових карток, дошок), сугестія (послугування психологічними техніками навіювання для стимулювання учнів до вивчення мови) та метод повної фізичної реакції (TPR, у межах якого активно використовують рухи, фізичні дії учнів для покращення процесу навчання) [65].

С. Крашен наголошує, що найпоширенішими методами для засвоєння лексики на уроках англійської мови є когнітивний та прямий. Найбільш передовими він вважає метод повної фізичної реакції, натуральний метод Терела (ґрунтується на ідеї навчання природним шляхом, подібно до того, як діти вивчають рідну мову) та метод сугестії [58].

На думку Т. Ахура та С. Беренджі, метод локусів є ефективним під час навчання лексики іноземної мови та різновидом мнемонічного запам'ятовування нового матеріалу, що передбачає створення асоціацій і ментальне пов'язування конкретного слова з певними місцями (кімната, будинок) [35].

О. Ковтун наголошує на доцільності застосування комунікативно-когнітивного методу під час засвоєння лексики на уроках англійської мови, метою якого є ефективна перцепція текстів, продукування власних ідей (як усних, так і письмових) через виховання культурної самосвідомості, толерантного ставлення до менталітету етносів, мова яких вивчається, імплементація морально-етичних норм в різних мовленнєвих ситуаціях [13].

Згідно з класифікацією С. Ніколаєвої, методи навчання поділяються на свідомі (лексико- або текстуально-перекладний), прямі (усний метод Гарольда Пальмера, аудіолінгвальний, аудіовізуальний), комбіновані (метод читання

Майкла Уеста, комунікативно-ігровий метод) та інтенсивні (сугестія, метод активізації можливостей особистості і колективу) [15].

Апелюючи до С. Ніколаєвої, виокремимо такі методи розвитку культурної компетентності в профільній школі, як-от: метод активізації можливостей особистості і колективу, аудіовізуальний метод, метод локусів, прямий метод.

Провідна ідея методу активізації можливостей особистості – активно залучати учнів до процесу навчання, створити умови для самостійності та творчого мислення, сприяти співпраці та взаємодії в класному колективі та покрокове імплементування моделі інтенсивного засвоєння лексичних одиниць, що обов'язково підкріплюється практикою комунікації. Під час застосування вказаного методу, на першому етапі уроку доцільно презентувати новий навчальний матеріал (лексичні одиниці для розвитку культурної компетентності), на другому – тренувати вимову та використання лексичних одиниць, на завершальному етапі – практикувати спілкування у спонтанних навчальних ситуаціях, наближених до реальних умов (аналог стандарту TESOL: modeling, guided practice, independent practice).

У межах аудіовізуального методу нові лексичні одиниці засвоюють через сприймання на слух і візуальні засоби (фільми, відео, діафільми). Оскільки представники вказаного методу значну увагу приділяють тематичному та змістовому наповненню, навчальний матеріал викладають у формі діалогу в озвученні носіїв мови.

Метод локусів охоплює створення асоціацій, ментальне пов'язування конкретного слова з певними місцями (кімната, будинок) та уможливорює мнемонічне запам'ятовування нового матеріалу. Під час його реалізації вивчення та запам'ятовування лексичних одиниць відбувається за допомогою словесних або візуальних підказок [35].

Прямий метод ґрунтується на повному зануренні учнів у мовне середовище, акцентує на розвитку усного мовлення та роботі зі зразками

реальних комунікативних ситуацій. Крім того, він передбачає свідоме і контрольоване засвоєння лексичних одиниць [58].

Отже, застосування вказаних методів сприятиме розвитку культурної компетентності учнів через потребу в самостійному пошуці, обробці, підсумуванні інформації за допомогою релевантних лексичних одиниць, використаних у життєвих ситуаціях, наближених до реальних.

Кожен з методів реалізується через прийоми навчання, що у розумінні М. Цельче-Мурсії слугують інструментом для виконання вправ у класі та розглядаються як поняття вузьконаправлені та конкретніші за терміни “підхід”, “принцип” та “метод” [42].

На думку американських лінгводидактів Т. Роджерса і Дж. Річардса, прийом є певним щаблем, що окреслює, яким чином виконуватимуться вправи в класі [65].

Погодимося з визначенням Б. Кумаравадівелу, що прийом – інтегрований комплекс, який охоплює набір матеріалів, інструментів і навчальних установок, які вчитель використовує під час викладання для кращого засвоєння учнями навчального матеріалу [59].

Б. Анутхама визначає такі прийоми вивчення лексичних одиниць на уроках англійської мови, що ґрунтуються на комбінації прийому випадкового вивчення (виникає, коли учні отримують мовні навички та знання опосередковано, без конкретного наміру), навмисного (дана стратегія передбачає активне та свідоме вивчення мови з конкретною метою чи завданням) та незалежного прийому (учні самостійно керують процесом навчання) [37].

Відповідно, у межах методу активізації можливостей особистості і колективу виокремимо такі прийоми для вивчення лексичних одиниць на уроках англійської мови:

– використання текстів-полілогів та розігрування епізодичних ролей на основі сценарію з підручника або наданого вчителем;

– вдавання до засобів, які стимулюють мимовільне запам'ятовування: фрази до вивчення можуть римуватися, проспівуватись з використанням відомих мотивів, які відповідають інтонації словосполучень і виразів тощо [15], [45].

Розглянемо у складі аудіовізуального методу навчання такі прийоми:

– слухання автентичних аудіо-записів, відео (розмови носіїв мови, інтерв'ю, пісні на культурну тематику), в процесі чого учні вивчають нові слова та вирази, які використовують в реальних життєвих ситуаціях;

– обговорення контексту та розбір нової лексики після прослуховування аудіозапису чи перегляду відео;

– одно- та багатослівні вставки, заміщення, перетворення, під час яких вчитель надає перелік ключових слів, які необхідно підставити у речення або текст [15].

У межах методу локусів визначимо такі прийоми:

– пов'язування слів з малюнками або ілюстраціями, що допомагає створити візуальні асоціації, які полегшують вивчення слів;

– закріплення слів за конкретними місцями чи об'єктами;

– використання асоціативних карт, де відображені значення лексичних одиниць, синоніми, антоніми та асоціації з ними;

– інтерактивні ігри, які передбачають використання візуальних маркерів для визначення слів [35], [45].

Виокремимо такі прийоми в межах прямого підходу:

– пояснення та надання відповіді переважно англійською мовою під час монологічного / діалогічного мовлення;

– демонстрація наочних матеріалів та використання реалій, який супроводжується називанням та їх описом англійською мовою;

– створення речень та практикування інформаційних пропусків (information gaps) з новими словами у контексті, максимально наближеному до реальних комунікативних ситуацій;

– самокорекція помилок [45], [58].

Згідно з означеними принципами, методами та прийомами визначимо систему вправ, яка сприяє розвитку культурної компетентності учнів профільної школи.

Австралійські лінгводидакти Б. Дерев'янка та П. Джонс наголошують, що засвоєння лексичних одиниць складається з декількох етапів, кожному з яких відповідає певний набір вправ. На першому етапі (“building knowledge of the field”) вчитель розробляє та проводить заходи для того, аби учні зрозуміли ключову концепцію. Основну увагу зосереджено на розвитку мовлення суб'єктів навчання. До ефективних вправ на даному етапі уналежнюють: дискусії, мозковий штурм (та його різновид – флорстормінг), вправи “think-pair-share”, виконання завдань-мозаїк (jigsaw tasks) тощо [47].

На другому етапі відбувається розвиток навичок розуміння теми та поступове спрямування учнів на самостійну практику. З-поміж ключових виокремлюють: вправи під повним керівництвом вчителя, спільне виконання вправ з вчителем, кероване виконання вправи, співробітництво (учні виконують вправу разом) та самостійне виконання.

На третьому етапі (моделювання) учні послуговуються мовою на синтаксичному мовному рівні: вивчають конотативні значення слів і фраз, аби розуміти, яким чином їх необхідно вжити в межах реченні. З-поміж популярних вправ на даному етапі виокремлюють перемішаний текст (jumbled text), маркування та означення лексичних одиниць, групування слів за категоріями, використання відповідних графічних організаторів [47].

Ш. Діксон пропонує таку класифікацію вправ під час навчання лексики на уроках англійської мови:

- загальні вправи TESOL, з-поміж яких: інформаційні пропуски (information gap, cloze passage exercise), вправа “think-pair-square-share”, talking tokens (аналог throw the ball) тощо;

- вправи для читання: карта головного героя / художнього образу (character map), читання тексту, в якому одна половина обрізана (закінчення фраз відсутні), що спонукає до формулювання припущень щодо вживання

лексичних одиниць у контексті; передбачення сюжету за заголовком; алфавітне читання (alphabet reading), перефразування тощо;

– вправи для письма: діаграми Венна, вільне письмо (freewrites), написання поезії (poetry writing), складання історії з картинок (any four pictures make a story) та ін.;

– вправи для аудіювання: пропущена половина (the missing half), блиц-опитування (quick 20-question quiz), театралізація (fetch it!), секретний порядок, історія з помилками тощо;

– вправи для говоріння: спілкування по колу, підказка до картинки (picture prompt), інтеракційні лінії (interaction lines), розповідь народної казки (folktale storytelling), три предмети в рюкзаку (three objects in a backpack);

– вправи на розширення вокабулярію: повторення з інтервалом (система Лейтнера), ребус, вправа “mix and match”, мнемонічні наспіви (jazz chants), “мухобійка” (flyswatter), вгадування дефініції тощо [49].

Вітчизняні лінгводидакти пропонують класифікацію вправ за критерієм комунікативності. Так, під час виконання комунікативних вправ учень реалізує процес спілкування англійською мовою з використанням вивчених лексичних одиниць. У процесі виконання умовно-комунікативних вправ увагу приділено окремим виразам та фразовим єдностям з прив’язкою до певних ситуацій. Для некомунікативних вправ характерна робота з лексичними одиницями без прив’язки до ситуативності мовлення, тоді як увагу зосереджено винятково на формі [3].

У межах нашого дослідження виокремимо умовно-комунікативні та комунікативні вправи (З. Бакум, Х. Бовкіт, С. Костюк, М. Мельник, О. Пальчикова), вправи на розширення вокабулярію, розвиток навичок читання, аудіювання, говоріння (Ш. Діксон), вправи на етапі ознайомлення з контекстом і на етапі моделювання (Б. Дерев’янка та П. Джонс).

До умовно-комунікативного типу вправ уналежнюємо дефініювання лексичних одиниць та їх застосування у реченні; читання та обговорення карток із короткими текстами (наприклад, пости блогерів про музеї та

мистецтво Великобританії); класифікація тематичних лексичних одиниць (наприклад, культурних особливостей) за категоріями тощо.

Характерним для комунікативних вправ є прогнозування значень слів, ключової ідеї тексту тощо, переказ повідомлення з використанням культурно маркованої лексики; розігрування діалогів під час ситуативного мовлення; обговорення у групах.

У контексті вправ на розширення вокабулярію виокремимо такі: віднайдення відповідностей (перекладу, синонімічної конструкції, дефініції терміну англійською мовою); створення ребусів під час вивчення нових лексичних одиниць, встановлення асоціацій зі словами та логічних ланцюжків (наприклад, митець – пензлі – шедевр мистецтва), використання римованих наспівів для запам'ятовування соціокультурних лексичних одиниць тощо.

Для вправ, спрямованих на розвиток умінь говоріння застосовують інструкції, в якій вказано описати дії, зображені на картинках, або надати відповіді на запитання з урахуванням культурно маркованої лексики, зазначеної на фотокартках; заповнити шкали вподобання (*likes / dislike*) чи прояви згоди / незгоди (*agree / disagree*) для опису традицій та особливостей культури англomовних країн, а також, переказати частини тексту / текст тощо.

У межах вправ, спрямованих на розвиток навичок читання доцільно записувати на дошці визначення лексичних одиниць без їх прямого називання, тоді як учні мають самостійно вгадати їх значення та знаходять в контексті. Ще однією вправою є створення колективного списку провідних ідей прочитаного тексту, після чого учням надаються “бланки рейтингу”, в яких вони розташовують ці ідеї в порядку важливості, після чого слідує обговорення.

До вправ спрямованих на розвиток навичок аудіювання уналежнюємо: слухання аудіозапису та заповнення пропусків з ключовою лексикою.

Вправи на етапі ознайомлення з контекстом передбачають використання культурно маркованої лексики під час обговорення теми в парах; групування слів за жанровими особливостями або за їх лексичною формою; використання

графічних організаторів та завдань за зразком (KWL – що я знаю про тему, що хочу дізнатись, що я вивчив).

Вправи на етапі моделювання передбачають роботу з перемішаним текстом (слова на культурну тематику в реченнях розподілені в рандомному порядку та передбачають відновлення першочергового порядку), групування виразів, категоризацію лексичних одиниць, сортування зображень або частин тексту згідно до лейблів, які пропонує вчитель. Наприклад, у межах теми, де розглянуто постать видатного діяча, організація тематичної лексики може відбуватись за такими категоріями: зовнішність, риси характеру, професійна діяльність тощо.

Отже, правильний добір підходів, принципів, методів, прийомів та системи вправ для навчання на уроках англійської мови є ключовим компонентом у забезпеченні ефективного формування культурної компетентності через засвоєння лексики, оскільки дозволяє враховувати індивідуальні потреби учнів, визначає стиль навчання та робить процес учіння цікавішим та результативнішим.

Висновки до першого розділу

У першому розділі визначено теоретичні засади розвитку культурної компетентності під час засвоєння лексичного діапазону в профільній школі та обґрунтовано поняттєво-термінологічний апарат дослідження.

Уточнено сутність базових понять дослідження, зокрема: компетентність – певні знання, здібності, якості та навички, що необхідні для ефективного процесу комунікації та полегшують розуміння співрозмовника під час бесіди; культурна компетентність – здатність суб'єкта орієнтуватися в сучасному інформаційно-культурному середовищі, застосовувати лінгвістичні знання та відомості про особливості світобачення, традиції, звичаї, норми вербальної / невербальної поведінки під час спілкування в полікультурному суспільстві.

З-поміж компонентів культурної компетентності виокремлено: обізнаність зі звичаями та традиціями країни; знання і дотримання правил вербального та невербального спілкування; володіння усним та писемним мовленням; розуміння специфічних символів, устрою, які характерні для певної культури; знання політичних та соціальних аспектів культури.

З'ясовано, що лексичний діапазон учня одинадцятого класу профільної школи повинен охоплювати правила поведінки та комунікації, опис витворів мистецтва, особливості суспільного життя та політичного устрою, міжнародні відносини, подорожі, інформацію про видатних діячів, світових події тощо.

Обґрунтовано значущість упровадження соціокультурного підходу до розвитку культурної компетентності під час вивчення лексики англійської мови в профільній школі.

До ключових принципів навчання на уроках англійської мови в профільній школі уналежнено загальнодидактичні: свідомості, систематичності та послідовності, співвіднесення теорії з практикою, доступності, наочності та методичні: комунікативності, зіставного вивчення лексичних одиниць, культурного співнавчання, текстоцентризму, що дозволяють учням ефективно та послідовно засвоювати лексичні одиниці поряд із осмисленим оволодінням культурним матеріалом.

З-поміж методів розвитку культурної компетентності виокремлено: прямий, метод активізації можливостей особистості і колективу, аудіовізуальний та метод локусів, що сприяють засвоєнню лінгвістичних знань через культурну обізнаність особистості.

Запропоновано систему вправ: умовно-комунікативні та комунікативні; вправи на розширення вокабулярію, розвиток навичок читання, аудіювання, говоріння; вправи на етапі ознайомлення з контекстом та на етапі моделювання.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

2.1. Аналіз чинних навчальних програм і підручників у контексті досліджуваної проблеми

Одним із ключових завдань іншомовної освіти України є опанування не лише мовних, а й культурних знань, що передбачає виховання шанобливого ставлення до розбіжностей світосприйняття, мислення, традицій народів, мова яких вивчається. Вказана теза знаходить відображення в таких законодавчих документах, як-от: Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти [43], Рекомендації Європейського парламенту та Ради ЄС “Про основні компетентності для навчання протягом усього життя” [29], “Керівництво щодо розвитку та впровадження навчальних планів для плюрилінгвальної та міжкультурної освіти” [40], “Від лінгвістичного розмаїття до плюрилінгвістичної освіти: керівництво щодо розвитку політики мовної освіти в Європі” [56], Закон України “Про освіту” [25], “Про повну загальну середню освіту” [9], Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [23], де визначено зміст, структуру, завдання навчання іноземної мови у межах компетентнісної парадигми.

Наразі для шкільного курсу англійської мови характерним є комунікативне спрямування з акцентуванням на розвитку в здобувачів освіти культурної компетентності під час спілкування іноземною мовою, що охоплює вміння коректно інтерпретувати іншомовне мовлення, трактувати висловлення, судження, ідеї (усно, письмово, через читання та говоріння) у різноманітному спектрі соціокультурних контекстів, а також здатність виступати медіатором під час міжкультурної комунікації [18].

Так, у Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти визначено такі завдання: розуміння випускниками школи значення англійської

мови у полікультурному світовому просторі та мотивація до продовження вивчення мови; готовність до іншомовного спілкування та діалогу культур; формулювання власної позиції, вміння дискутувати, давати оцінку, досягати взаєморозуміння та подальше вдосконалення комунікативних навичок; поглиблення знань про історію, культурну спадщину й традиції країни, мова якої вивчається; формування світосприйняття та національних цінностей через засоби вивчення мови; застосування вже набутих знань та навичок у реальних життєвих ситуаціях; формування у випускника профільної школи сприятливого ставлення до англійської мови як іноземної, позиціонування та усвідомлення її як провідного інструмента під час міжкультурного спілкування; удосконалення знань, умінь та навичок через розвиток культури спілкування під час уроків; урахування емоційно-ціннісного компонента, що залучає толерантне ставлення до традицій, звичаїв та менталітету країни, мова якої вивчається [23].

Своєю чергою, чинною програмою з іноземних мов [17] передбачено вивчення різних змістових ліній на уроках англійської мови в профільній школі, які відповідають за тематичний лексичний діапазон. Наприклад, для теми “Я, моя родина, мої друзі” визначено лексичний діапазон, що охоплює особисті дані, характеристики людини, елементи біографії, членів родини, щоденні справи, сімейні свята та традиції. Розвиток культурної компетентності під час засвоєння лексики з даної теми спрямований на поглиблене розуміння культурних аспектів, пов’язаних із сім’єю, дружбою, проблемою самоідентифікації підлітка, а також на вдосконалення комунікативних навичок у контексті зазначеної теми.

Для теми “Країни, виучуваної мови (за вибором)” лексичний діапазон охоплює загальну характеристику англійських країн, великих міст, природних ресурсів, пам’яток культури та історії, державних свят тощо. Блок уроків, присвячений вказаній темі, зазвичай охоплює національні свята, традиційну кухню, культурні та соціальні норми, особливості менталітету, історичні довідки, визначних діячів культури. Відтак такі тематичні уроки

збагачують розуміння учнів про культурну спадщину англомовних країн, сприяють розвитку толерантності, світогляду та здатності взаємодіяти з представниками різних культур у майбутньому [17].

До складу лексичного діапазону, запропонованого в 11-му класі у межах теми “Мистецтво” входить термінологія, що стосується видів та жанрів мистецтва, відвідування мистецьких закладів для самоосвіти, а також, лексика, що допомагає висловити емоції та досвід від взаємодії з елементами прекрасного.

У межах теми “Україна” лексичний діапазон охоплює лексичні одиниці, що стосуються права, законодавчих актів, норм етикету, благодійної діяльності та міжнародних організацій (таких як ЄС, ООН, Рада Європи) [17].

З огляду на зміст програми, можна зробити висновок, що в 11 класі матеріал стає більш вузькоспеціалізованим та глибоким. Учні розширюють свій лексичний діапазон, вивчають норми етикету, які допомагають їм розуміти соціокультурні аспекти спілкування, розглядають питання глобального масштабу, ознайомлюються з міжнародними організаціями, що впливають на події у світі. Отже, констатуємо, що чинна навчальна програма ретельно спланована і зорієнтована на послідовний та систематичний розвиток мовних і мовленнєвих навичок учнів.

Упровадженню змісту аналізованих програм в освітній процес сприяють підручники та посібники. Проаналізуємо підручники, якими послуговуються у 11 класі на уроках англійської мови на предмет лексичної складової, а також формування та розвитку культурної компетентності під час засвоєння нових лексичних одиниць.

Для аналізування було обрано підручники “Prime Time 4” [52], “Enterprise 4” [51], “Solutions Upper-Intermediate” [55] та “Upstream B2” [53].

Метою підручника “Prime Time 4” є навчити здобувачів освіти висловлювати думки в усній та писемній формах, розпізнавати граматичні конструкції у межах тем, представлених у модулях, формувати знання про культуру країни, мову якої вивчають. Підручник поєднує актуальні для

підлітків теми, реалістичні діалоги, що стосуються повсякденних ситуацій. Розділи “Prime Time 4” містять вправи на розвиток граматичних та навичок послуговування вокабулярієм і коректного використання інтонації, завдання на читання та аудіювання. У підручнику подано приклади і поради щодо розвитку лексико-граматичних навичок, а також “куточки культури” і завдання за методикою CLIL (предметно-мовне інтегроване навчання).

Prime Time 4 складається з 7 модулів, що охоплюють короткий чек-лист, в якому подано змістове наповнення: вокабулярій, граматичні феномени, повсякденні ситуації, теми письма, культурний компонент (фразеологізми) та рубрика “Словотвір”.

У підручнику акцентовано на культурному компоненті. Так, “Cultural corner” (культурний куточок) присутній у кожному модулі, де розглянуто культурні реалії, характерні для Великобританії чи США. Відтак у першому модулі зазначена рубрика, присвячена роботі в США, зокрема, зазначено види стажувань та особливості консультування задля працевлаштування. Рубрика “Everyday English” складається з аудіювання й говоріння та охоплює лексичні конструкції з теми модуля, що повсякденно використовують у процесі мовлення.

Підручник завершується рубрикою з вокабулярієм до кожного модуля, після чого подано граматичний складник. Далі передбачено розгляд рубрики “Американський та британський варіанти англійської мови”, де докладно розкрито різницю в вимові, написанні, вживанні окремих слів. Це сприяє розвитку культурної компетентності, оскільки дозволяє учням ознайомитися з різними лексичними та культурними особливостями англійської мови, її вживанням в різних частинах світу. Крім того, вказана рубрика уможливило розуміння того, що англійську мову використовують як засіб комунікації в багатьох країнах, при цьому кожен регіон може мати свої варіації та особливості щодо акценту, вимови, вживання сленгу тощо.

Підручник “Enterprise 4” складається з чотирьох модулів і дванадцяти уроків. Кожен урок містить “Lead-in section”, яка дозволяє привернути увагу

учнів до певної теми. Зазвичай вона залучає аудіювання, після чого подано дотекстові завдання, як-от: заповнення пропусків, вибір правильної відповіді. Секція “Читання” охоплює тексти, присвячені культурній тематиці, що дозволяє опанувати культурно марковану лексику. Своєю чергою, секція “Вокабулярій” уможливує фокусування на лексичних одиницях і виконання вправ на розуміння слів з контексту та передбачає заповнення пропусків і розгляд лексичних одиниць, значення і вимову яких часто ототожнюють.

Варто наголосити, що вся тематична лексика уроків виокремлена жирним шрифтом задля того, аби учні одразу звернули увагу на ключові лексичні одиниці. У підручнику присутній блок “Language Development”, що презентує лексичні одиниці, пов’язані з темою, та розвиває лексичний запас учнів. Okремо є секція “Pronunciation”, що сприяє відпрацюванню коректної вимови звуків у процесі повторення за носіями мови. Секція “Письмо” супроводжується підказками та рекомендаціями укладачів задля того, аби суб’єкти навчання могли створювати власні плани, есе, проекти на основі матеріалів, презентованих у рубриці. Цікавою є секція “Words of Wisdom”, яка ознайомлює учнів з цитатами визначних людей та англійськими прислів’ями.

Підручник завершується рубрикою “Grammar reference”, де подано неправильні дієслова. Крім того, в кінці запропоновано лексику до кожного з юнітів в алфавітному порядку, що надає зручності під час опрацювання та вивчення нових лексичних одиниць. Далі суб’єкти ознайомлюються з рубрикою “Cultural Clips”, яка слугує доповненням до кожного з модулів. Так, наприклад, у першому модулі вона присвячена племені Маорі та канадським індіанцям.

У межах четвертого уроку культурний компонент охоплює природні дива США, як-от Ніагарський водоспад, Єллоустонський парк та вулкани на островах Гаваї. Також присутня рубрика про різницю між американським та британським англійським (розбіжності у словах, виразах, написанні деяких слів).

Отже, змістове наповнення підручника “Enterprise 4” дозволяє учню повністю зануритись в англomовне середовище, дізнатись більше про культуру, історію, географію, традиції та життя країн, мова яких вивчається. Модульна побудова книги уможлиблює її використання відповідно до провідної мети навчання – розвиток комунікативної та культурної компетентностей.

Підручник “Solutions Upper-Intermediate” складається з 9 уроків, яким відповідають секції: Vocabulary, Grammar, Listening, Word Skills, Reading, Speaking та Writing. Підручник починається з повтору попереднього матеріалу. Найбільш виразними уроками, які спрямовані на розвиток культурної компетентності, є перший і третій.

У першому уроці під назвою “Glory” подано опис відомих людей, як-от підприємці, футболісти, політики, актори Великобританії та США. Враховуючи концепцію уроку, одинадцятикласники вивчають особливості опису рис характеру, розглядають знаки зодіаку, патерни поведінки та граматичні конструкції в межах окресленої теми. Сторінка із завданнями на читання блогу, коментарями підлітків і виконанням вправ є інтерактивною та захоплюючою, адже моделює реальну життєву ситуацію з урахуванням психофізіологічних особливостей та інтересів тинейджерів. Наприклад, під час аналізування контенту про діяльність блогерів, враховано найсучаснішу інформацію про відомих творців відеоконтенту та ключову лексику, як-от “підписник каналу”, “платформа”, “фідбек”, “контент”, “взаємодія” тощо. Третій урок називається “Traditions and Culture” і сфокусований на опануванні лексичних одиниць культурної тематики, зокрема стійких словосполучень. У його межах розглянуто особливості міжкультурної комунікації, а також ситуації, що відбуваються під час подорожей до інших країн.

Секції “Слухання” та “Обговорення” присвячені темам самопрезентації, особливостям отримання послуг, уточненню інформації тощо. Окремою рубрикою в цьому уроці є виокремлення відмінностей американського та британського варіантів англійської мови. На довершення, пропонується

прочитати новелу американського письменника в оригіналі, що безпосередньо сприяє розвитку культурної компетентності здобувачів освіти.

Останній урок – “Changes in the world” спрямований на вивчення ключової лексики та присвячений глобальним проблемам, зокрема скандальним подіям, катастрофам, протестам і новинам у політиці США та Великобританії.

Після уроків у підручнику запропоновано рубрику “Culture Bank”, де для кожного з юнітів подано додаткову інформацію, що відповідає тій чи тій темі. Так, для уроку № 3 подано відомості щодо програми “Erasmus”; у межах уроку № 4 розглянуто контент про аборигенів і плем'я Маорі. В рубриці “Vocabulary Builder” увагу приділено розвитку лексичних одиниць і засвоєнню нового лексичного матеріалу. Наприкінці підручника подано граматичні вправи та додаткові матеріали для розвитку мовлення, що відповідають темам підручника.

Наступним для аналізування було обрано підручник “Upstream”, рівня B2, що складається з 10 уроків.

Контент уроку № 3 під назвою “Travelling” безпосередньо спрямований на розвиток культурної компетентності та розширення кругозору здобувачів освіти. В ньому подано тематичну лексику, що описує визначні місця, як-от Аляска в США, Йорк в Англії та Париж у Франції. Ключова лексика охоплює лексичні конструкції та вирази з бронювання житла, найбільш уживані фрази в аеропорті, готелі та під час екскурсій.

Цікавим є текст про фестиваль, який щороку проводиться в Мілуокі, США та прославляє індіанську культуру. Відтак старшокласники дізнаються про корінних американців, вчать описувати різноманітні фестивалі, зокрема і фестиваль в Венеції та карнавал в Голландії.

Після уроків подано граматичну секцію до кожного з уроків, далі слідує таблиця неправильних слів і розшифровка аудіозапису.

Загалом підручник є дещо застарілим, адже його контент відображає переважно соціально-історичний розвиток початку 2000-х років. Відповідно,

зміст кожної теми частково віддзеркалює зміни у царині технологій, як-от поява смартфонів та інших девайсів задля транслявання процесу інформації під час комунікації. Отже, читання відомостей про факси та домашні телефони сприяє слабкому розумінню реалій та здебільшого демотивує до пізнання інформації.

Варто звернути увагу на те, що в межах деяких уроків лексичні одиниці не відповідають рівню B2 (приблизно рівні A2 та B1). Загалом, ми зробили висновок, що книга не розвиває культурну компетентність старшокласників належним чином, адже саме культурне наповнення є достатньо лімітованим. Підручник переважно зосереджено на розвитку монологічних умінь та граматичних навичок учнів.

Отже, аналіз підручників, якими наразі послуговуються в старшій школі, дає підстави зробити висновок, що загалом їх зміст містить достатню кількість тем, рубрик та вправ для розвитку ключових видів мовленнєвої діяльності під час навчання англійської мови. Модульна структура підручників дозволяє вчителям добирати матеріал відповідно до вікових особливостей, потреб, інтересів учнів. Соціокультурному компоненту приділено достатньо уваги: уроки містять інформацію про історію, географію, визначних історичних постатей, акторів, політиків, письменників, науковців та дослідників, а також відомості про пам'ятки культури, відомі фільми, книги та п'єси, традиційну кухню, особливості менталітету носіїв мови. Відтак модулі проаналізованих підручників містять достатній обсяг текстового матеріалу та завдань, завдяки чому відбувається занурення учнів у типове англійське та американське середовище. Це сприяє розвитку толерантного ставлення до представників іншої культури, допомагає зрозуміти особливості соціокультурного коду британців та американців.

2.2. Методичні рекомендації щодо розвитку культурної компетентності старшокласників під час засвоєння лексичних одиниць на уроках англійської мови в профільній школі

Для розвитку культурної компетентності учнів 11 класу профільної школи з-поміж ключових одиниць іншомовного матеріалу було обрано текст, діалоги, систему вправ і завдань, що надають інформацію про цінності, традиції, особливості вербальної / невербальної поведінки представників інших культур, що послуговуються англійською мовою.

Відповідно, організація навчання, спрямована на розвиток культурної компетентності, потребує дотримання певної послідовності. Кожен урок варто починати з етапу організації навчальної діяльності та актуалізації опорних знань учнів, що передбачає пригадування попередньо вивченого матеріалу через застосування відповідних вправ і питань. Так, учням запропоновано опрацювати цитати відомих митців і висловити своє ставлення до них. Інструкції до завдань можуть мати такий вигляд: “Now look at the following quotations about art and choose the one you like the most. Explain why”.

Після формулювання мети і завдань уроку, вчитель налаштовує клас на роботу через мотивацію навчальної діяльності, у межах якої використано візуальні елементи – картини відомих митців та відповідні завдання: “Please choose the country you’d like to visit. Explain your choice”, а також вправи на встановлення відповідностей: “Read the information and match the countries with their descriptions”.

Початок вивчення нового матеріалу розпочинається з дотекстових вправ (вправи на етапі ознайомлення з контекстом, на розвиток навичок аудіювання, умовно-комунікативні, комунікативні), де інструкцією передбачено прогнозування змісту чи ключової ідеї тексту, добір заголовків тощо. Інструкції до цього типу вправ звучать так: “Match the words with their definitions”, “Guess the meaning of the following words in the sentences below”, “Continue the following sentences with your own ideas” тощо.

Упродовж роботи з новими лексичними одиницями важливо надати учням їх дефініцію до того, як розпочати роботу з текстом чи аудіозаписом. Відтак доцільно записати на дошці визначення лексичних одиниць, аби учні самостійно їх віднайшли в певному контексті. Перед тим, як розпочати читання тексту, необхідно пояснити учням лексичні конструкції та вирази, що ускладнюють розуміння змісту.

Після завершення читання необхідно організувати індивідуальну та групову роботу учнів (віднайдення культурно маркованої лексики в тексті, категоризація лексичних одиниць через роботу з таблицею, підстановка слів / фраз / речень у контекст).

Текстові вправи (на розвиток навичок читання, умовно-комунікативні, на розширення вокабулярію) передбачають такі інструкції: “Read the text and write out the culture-focused words / word combinations”, “Fill in the squares with the missing sentences”. У межах післятекстових вправ (вправи на розвиток навичок говоріння, вправи на етапі моделювання) перевіряють усвідомлення отриманої інформації. Відповідно, доцільно запропонувати завдання на вибір вірного та невірного твердження, як-от “Choose true or false statement”; заповнення пропусків з культурно маркованою лексикою та добором синонімічних конструкцій: “Find the synonyms to the words highlighted in the text”; на групування культурно маркованих лексичних одиниць за категоріями стилю, жанру, мистецьких термінів та характеристик: “Create a mindmap which will include all the art-related terms from the text. Divide them into the following categories: art terms; style; genre; characteristics”; переказ тексту з використанням нових лексичних одиниць: “Recall your descmate’s answers and share with the class”.

Закріплення нового матеріалу починається з вправи на складання списку провідних ідей на основі прочитаного та прослуханого текстів, які містять соціокультурну інформацію. Далі учням надаються “бланки рейтингу”, в яких вони розташовують ці ідеї в порядку важливості: “Recall all the key ideas connected to cultural features, traditions, and lifestyles of people living in English-

speaking countries. Rank them based on their importance or your personal interests (put the most important ideas on top and less important or interesting ideas to the end of the list)”.

Закріплення нового матеріалу охоплює: 1) групову вправу на говоріння (кожній з груп пропонується відповісти на питання з подальшим обговоренням: “Answer the following questions”); 2) роботу в парах, що спрямована на обговорення ситуацій, яким сприяли культурні непорозуміння: “Discuss the following situations with your partner. You may use the following constructions...”; 3) індивідуальне завдання, де запропоновано ознайомитися з “мовою ввічливості”: “Let’s review some prompts that will help you to sound more polite” з її подальшим імплементуванням в мовлення: “Now let’s spin the wheel and paraphrase the sentences to make them sound polite” .

Групове завдання на закріплення вивченого матеріалу полягає в читанні та обговоренні з однокласниками постів в соціальних мережах стосовно життя в Великобританії та США (в країнах, мова яких вивчається): “Read the posts from teenagers’ social media. Stand up and come up to the classmate you’d like to discuss the first situation with. Make notes of what they have told you. Then walk around the classroom and choose another person to discuss the situation with. Make notes and continue until all the situations are discussed. Retell your classmates’ viewpoint”.

Фінальне завдання на говоріння спрямоване на автоматизацію навичок уживання ключової лексики уроку та передбачає застосування інтерактивної вправи, де, згідно з інструкцією, учні мають вибрати англomовну країну для подорожі та обґрунтувати свій вибір: “Using the interactive map, please pick out the country you would like to travel to and explain why”.

Урок завершується підбиттям підсумків, рефлексією та повідомленням домашнього завдання. З нашого погляду, рефлексія – один з найважливіших етапів уроку, оскільки через зворотний зв’язок учитель отримує повідомлення щодо набутих на уроці знань, умінь і навичок. Такі відомості необхідні задля подальшого коригування власної педагогічної діяльності. Відповідно, під час

рефлексування учні заповнюють в таблиці колонки “What I know / What I want to know / What I learnt”, або виконують завдання: “Now let’s see what you’ve learnt today about cross-cultural communication. Give me feedback and complete the following sentences”.

Варто наголосити на важливості використання цифрових матеріалів під час розвитку культурної компетентності, як-от: автентичні аудіо-, відео-матеріали та зображення, що демонструють уживання лексичних одиниць в реальних життєвих ситуаціях. Залучення графічних організаторів, створення майндмепів, таблиць та схем з використанням інтерактивних технологій дозволяє візуалізувати новий лексичний матеріал та ключові концепції уроку. Це сприяє не лише кращому розумінню учнями матеріалу, але й пришвидшує запам’ятовування нових лексичних одиниць.

Організація групової та індивідуальної роботи під час застосування онлайн-інструментів, як-от Miro-board, Jamboard, Wordwall і Zoom breakout rooms уможливають активне залучення учнів у процес навчання, обмін ідеями, створення позитивної атмосфери на занятті.

2.3. Система роботи над розвитком культурної компетентності учнів профільної школи

Для розвитку культурної компетентності учнів під час засвоєння лексичних одиниць на уроках англійської мови в профільній школі пропонуємо використати наступні методичні розробки.

Методична розробка уроку № 1

Тема уроку: Cross-Cultural Connections: Future Perspectives in International Affairs

Мета уроку (як намір вчителя): розвивати культурну компетентність, удосконалювати вміння учнів використовувати англійську мову, як засіб спілкування в межах теми: “Крос-культурні контакти: майбутні перспективи

для міжнародних відносин”, розширювати лексичний запас з даної теми; розвивати навички застосовування набутих знань у практичній сфері; розвивати аналітичне і критичне мислення; вдосконалювати навички усного мовлення й читання; розвивати мовленнєву реакцію учнів; виховувати толерантне ставлення до представників інших культур.

Очікувані результати. Наприкінці уроку учні вміють:

- коректно вживати лексичні одиниці з даної теми;
- вирізняти потрібну інформацію під час читання з вказаної теми;
- спілкуватися у межах обраної тематики на основі вивченого вокабулярію;
- чітко та обґрунтовано висловлювати свою думку, використовуючи ввічливі звороти під час спілкування з представником іншої культури.

Методи: аудіовізуальний, прямий, метод локусів та метод активізації можливостей особистості і колективу.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: програма Zoom, інтерактивна дошка, онлайн-ігри, інтерактивні картки, таблиця.

Перебіг уроку:

I. Організація на навчальну діяльність

T: Good morning, dear students! Today’s lesson promises to be exciting and informative. Before we delve into the world of intercultural communication and travels, let me share the wisdom of the great philosopher and traveler Santayana: “Every journey is not only a discovery of new places but also of new faces, new ideas, and a new self”. So, let’s prepare for a journey into cultural discoveries and cross-cultural communication skills!

II. Актуалізація опорних знань

1). *Let’s recall:*

- What is culture shock?
- Have you ever experienced culture shock?
- Why do people face it?

2). Now let's look at the board and answer the following question:

What causes culture shock?

Possible answers: food, traditions, mentality, lifestyle, behavior, climate, values, and etiquette.

III. Формулювання мети і завдань уроку

T: Today you will learn about the phenomenon of culture shock, develop cross-cultural communication skills, and comprehend the impact of culture on travels. Our activities will include work in groups, individual tasks, interactive games and speaking activities.

IV. Мотивація навчальної діяльності:

T: As a rule, most young people are not aware of other cultures' peculiarities. Cross-cultural communication can become easier and more effective if people know more about the differences between cultural phenomena, such as traditions, customs, etiquette, patterns of behavior, etc. *Let's try to ponder over the following:*

- What is cross-cultural communication?
- What types of cultures that are drastically different from ours do you know?

How do they differ from Ukrainian culture?

- What is polychronic / monochronic culture?
- What traits are typical for Ukrainian culture?

V. Вивчення нового матеріалу

1. Pre-reading task (Individual activity)

T: I suggest starting with the matching task, in which we will discuss all the terms related to cross-cultural communication.

1). Match the words with their definitions [73].

0:13

Direct communication		culture in which people tend to focus on one task at a time, follow schedules, and value punctuality
Polychronic culture		exchange of information and ideas between people from different cultural backgrounds
Contact culture		a cultural group in which people are comfortable with close physical distance during communication
Distant culture		a cultural group in which people prefer greater physical distance during communication and value personal space
Indirect communication		culture in which people are more comfortable with handling multiple tasks and have much more relaxed approach to time
Intercultural communication		indirect way of delivering a message, often relying on context, nonverbal cues, and hints
Monochronic culture		form of interaction where the message is clear and a person expresses his thoughts or ideas directly

Submit Answers

Key: Intercultural communication – exchange of information and ideas between people from different cultural backgrounds; direct communication – form of interaction where the message is clear and a person expresses his thoughts or ideas directly; indirect communication – indirect way of delivering a message, often relying on context, nonverbal cues, and hints; contact culture – a cultural group in which people are comfortable with close physical distance during communication; distant culture – a cultural group in which people prefer greater physical distance during communication and value personal space; monochronic culture – culture in which people tend to focus on one task at a time, follow schedules, and value punctuality; polychronic culture – culture in which people are more comfortable with handling multiple tasks and have much more relaxed approach to time.

T: Well done! You will see these terms in the article, thus it will be easier for you to grasp their meaning.

2). Guess the meaning of the highlighted words in the sentences below

1. She prefers a **straightforward** approach to problem-solving rather than beating around the bush.

2. During the **animated conversation**, everyone shared their viewpoints passionately.
3. He gave a **thumbs-up** to show his approval of the new proposal.
4. It's essential to be **sensitive** to others' feelings when discussing delicate topics.
5. Being **punctual** is crucial for making a good impression during the job interview.
6. Please don't **interrupt** when someone else is speaking; it's important to listen attentively.
7. His comment was unintentionally **offensive**, and he immediately apologized for it.
8. I hope my words didn't **offend** you; that wasn't my intention.
9. She ended the meeting **abruptly** due to an unexpected emergency.

Key: straightforward – direct and honest; animated conversation – lively and enthusiastic conversation; thumbs-up – a hand gesture, a sign of approval; sensitive – easily affected; punctual – being on time; interrupt – cut into a conversation; offensive – something that is likely to cause hurt; offend – to cause annoyance or hurt feelings; abruptly – happening suddenly, unexpectedly.

2. While-reading task (Group activity)

1). You will be split into groups of four. Each person will receive a card with one section from the article (either Card № 1, Card № 2, Card № 3 or Card № 4). Your task is to read the card and retell your classmates what was said in your card (the task is supposed to be done one by one, starting with the person who has Card № 1).

Secrets of Cross-Cultural Communication

Card №1:

Some people benefit from *animated conversations* with others. When my family and I moved to another country, I realized that I have to learn local greeting and other rules of both verbal and non-verbal communication. Today I'm going to share with you some basics of cross-cultural communication.

The significant difference between direct and indirect communication is in cultural peculiarities. While Germans are direct and *straightforward*, Chinese and Indians tend to be indirect, especially if the topic is personal or quite *sensitive*.

Card №2:

There are different types of cultures when it comes to time and gestures. Monochronic cultures, such as Japan and South Korea, highly value time management. In polychronic cultures, like those found in Latin America, Africa, and Arabia, being *punctual* isn't as crucial, and time isn't given as much importance. In these regions, personal relationships often take priority over being on time.

Gestures like the *thumbs-up* or OK in the USA signal friendliness. However, in the Middle East the thumbs-up is considered offensive. Using it might *abruptly* end a conversation, so it's extremely important to be mindful of these cultural differences in gestures!

Card №3:

In certain cultures, close distance between people during conversation is acceptable. On the other hand, in distant cultures, maintaining personal space is valued, and people prefer keeping a distance when they are engaged in conversation. Spain and Italy belong to contact cultures, while countries like Britain and Poland fall under the category of distant cultures.

Americans and Canadians use “please” and “thank you” so often that this had become the subject for many jokes. However, in Asian cultures the concept of respect holds even greater significance. You can observe the Asian etiquette in conversation: individuals listen attentively without interrupting as *interruption* is considered to be impolite.

Card №4:

At times, a minor language mistake may *offend* an interlocutor. Therefore, if someone makes a potentially *offensive* remark, it's better to politely correct them, preferably in private when there aren't others around. This approach can be highly helpful!

Lastly, if you're relocating to another country, similar to my experience, it's important to familiarize yourself with the do's and don'ts of social etiquette.

This activity is followed by discussion and further reading of the whole text in detail.

2). Now, when you have the full article in front of you, read it in detail and write out the key concepts and their descriptions mentioned in the text.

E.g.:

Nº	Concept	Description
1.	Kinds of communication	Verbal / non-verbal
2.	Ways of communication	Direct (Germans), indirect (Chinese, Indians)
3.		

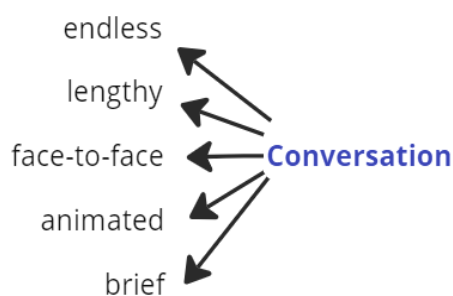
3. Post-reading activity

1). Choose True or False statement:

1. Polychronic cultures value personal relationships more than punctuality.
2. Polish people prefer having close distance during the conversation.
3. Chinese are more straightforward than Germans.
4. Distant cultures value personal space.
5. There are no offensive gestures in the Middle East.
6. Politeness is highly valued in both American and Asian cultures.

Key: T, F, F, T, F, T.

T: In the article you saw the phrase “animated conversation”. It’s not the only way to describe a conversation. Let’s learn more:

2). T: So here I suggest your coming up with the rhymes for the following expressions so it will be easier for you to memorize them:

endless – sadness

lengthy – healthy

face-to face – space

animated – related

brief – relief

3). T: Well done! *Now let's use the rhymes and make short poems.*

Therefore, you will learn them by heart:

♪ *E.g.:* In conversations endless, we share the madness.

Possible answers:

In conversation lengthy, bonds grow strong and healthy.

In the world of cyberspace, we rarely speak face-to-face.

In our talks so animated, our stories are closely related.

In a conversation so brief, we find our relief.

VI. Закріплення нового матеріалу

1. Speaking (Group activity). Class is divided into 2 groups based on their card's choice:

I'm experienced
in cross-cultural
communication

I'd never talked
to a foreigner

T: *Answer the following questions:*

Group № 1

- Are you nervous when you talk to a foreigner?
- Have you ever felt you have a language barrier?
- What topics do you cover while having a conversation with a person from a different culture? What topics do you avoid?
- Have you encountered any manifestations of cultural misunderstanding?

How did you handle it?

Group № 2

- If you were abroad and communicating with a foreigner. What topics would you cover? Which type of conversation would you have?
- What would you do if an interlocutor from another country says something offensive to you?

– What would you do if a foreigner says something you don't know much about and you hardly understand him?

Discussion.

2. Speaking (Pair activity)

Discuss the following situations with your partner. You may use the following constructions:

To express your opinion:

- It appears that/ To my mind/ In my opinion/ I strongly believe...
- In this situation, the misunderstanding occurred when...
- The second scenario highlights a cultural clash when...
- The last situation involves a misunderstanding due to...

To agree with your partner:

- That's an interesting point, I fully agree that...
- I agree with you, and I'd like to add...
- I'm entirely in favor of...
- I'm in total agreement with what you've said.

To disagree with your partner:

- I see your point, but I think...
- I understand where you're coming from, however...
- That's an interesting perspective, but I have a different opinion.
- I'm afraid I have to disagree on this one because...

Situation № 1:

You were talking to a Japanese acquaintance about local cuisine. He recommended trying a traditional dish. As a sign of approval you made a thumb-up gesture. However, the Japanese person abruptly ended the conversation and left.

- Why did the Japanese react this way?
- Is the thumb-up gesture popular in your culture? What does it stand for?

Situation № 2:

You wanted to explore the city with a Korean and a Swiss who are international pupils at your school. You agreed to meet at 4 p.m. The Korean arrived at 4:10 and the Swiss became extremely upset when the Korean arrived 10 minutes late.

- What made the Swiss upset?
- What attitude towards lateness do people have in your culture?

Situation № 3:

You asked your Japanese friend to help with setting up your new furniture. He said: "Okay" but never showed up. Later, you discovered that in Japanese culture, a vague agreement like "Okay" doesn't equal to commitment to perform the task.

- Do you find this behaviour strange or odd?
- What does "Okay" mean in your culture?

3. Speaking (Individual activity)

T: Great job everyone! Another important point while speaking with anyone is politeness and tolerance. Let's review some prompts that will help you to sound more polite.

1. If you're uncertain about the accuracy of the information, use the following statements:

- *It appears that...*
- *Evidently...*
- *To the best of my knowledge...*

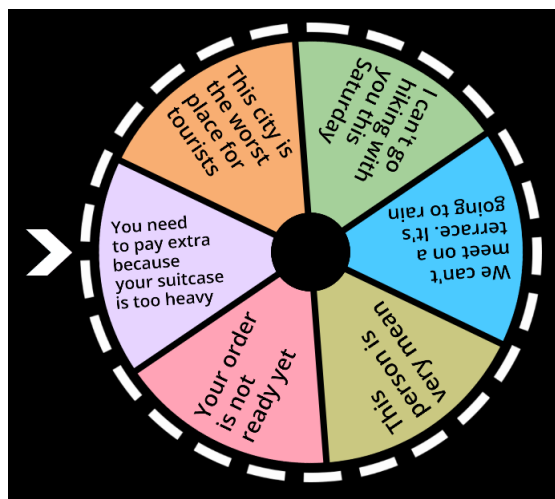
2. Be sure you replace negative features and traits with "not" + antonym. For example:

Instead of saying: "The movie was unpleasant", paraphrase with an antonym + not: "I think that movie was not quite enjoyable".

3. When you are about to tell someone bad news, you may use:

- *I'm sorry, but...*
- *Unfortunately...*
- *I regret saying this, but...*

T: Now let's spin the wheel and paraphrase the sentences to make them sound polite [74].

VII. Підсумки уроку

T: Our lesson is coming to an end. Today we have learned new lexical units within the topic, highlighted the discrepancies between cultures and implemented politeness tips into our speech for future conversations with foreigners. Thank you, students, for your attention!

VIII. Рефлексія

T: Now let's see what you've learnt today about cross-cultural communication. *Give me feedback and complete the following sentences.* It would be our final task for today's lesson:

- Today I have learned such new words as...
- I have found out that cross-cultural communication is...
- I learned how to implement politeness tips so now I can use phrases such as...
- Today I have learned how to handle cultural misunderstandings such as...

IX. Домашнє завдання:

1). Consider how the things you learned about the importance of cultural understanding and effective communication can contribute to building a more inclusive and interconnected global community. Write down your thoughts (10-15 sentences).

2). Find examples of situations of cultural misunderstanding and come up with possible solutions to resolve the issues (2-3 examples).

Методична розробка уроку № 2

Тема уроку: Cultural Insights: From London to New York

Мета уроку (як намір вчителя): розвивати культурну компетентність, удосконалювати вміння учнів використовувати англійську мову, як засіб спілкування в межах теми: “Подорож країнами виучуваної мови”, розширювати лексичний запас з даної теми; розвивати здатність до застосування лексичних одиниць у практичній діяльності; розвивати аналітичне і критичне мислення; вдосконалювати навички усного мовлення й читання; розвивати мовленнєву реакцію учнів; виховувати толерантне ставлення до представників інших культур.

Очікувані результати. Наприкінці уроку учні вміють:

- правильно вживати лексичні одиниці з даної теми;
- вирізняти потрібну інформацію під час читання та аудіювання з даної теми;
- спілкуватися з обраної тематики на основі опрацьованого матеріалу;
- чітко та обґрунтовано висловлювати свою думку, використовуючи вивчені лексичні одиниці та соціокультурну інформацію під час спілкування з представником іншої культури та перебування в іншій країні.

Методи: аудіовізуальний, прямий та метод активізації можливостей особистості і колективу.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: програма Zoom, інтерактивна дошка, онлайн-ігри, інтерактивні картки, таблиця KWL, інтерактивна карта, відео.

Перебіг уроку:

I. Організація на навчальну діяльність

T: Greetings, dear students! Today's exploration of the world of international education is an exciting journey that promises to inspire you. As we embark on this intellectual adventure, I encourage you in opening your mind and embracing the diversity that awaits you while choosing a country to study in. Let's delve into the myriad of possibilities and expand our horizons together!

II. Актуалізація опорних знань

1). *Let's recall the following lexical units written on the board and answer the following questions:*

- What are the advantages and disadvantages of the culture gap?
- What effect may it cause?
- Imagine that you are visiting another country. How could you bridge the culture gap?

a culture gap — differences that exist between two cultures. It usually highlights the contrast in values, behaviors, beliefs etc.

to bridge the culture gap — to overcome the differences between two cultures.

2). *Using a graphic organizer, fill the first two columns out with the following information: things you know about the topic; things you want to know.* We will fill out the last column at the end of the lesson.

K	W	L
What I know	What I want to know	What I learned

III. Формулювання мети і завдань уроку

T: Today we will devote our lesson to learning about different countries, develop analytical thinking, and foster the ability to articulate your perspectives on the distinctive aspects of life in different countries. Our activities will include work in groups, individual tasks, interactive games and speaking activities.

IV. Мотивація навчальної діяльності

T: Many of us might not know much about how things work in other parts of the world. Choosing a country to travel to is like unlocking a treasure chest full of different ways of living and learning. By understanding what makes each place unique, namely traditions, customs, and everyday habits, we not only educate ourselves but also develop our connection with people from other cultures. Let's see what you already know about other countries:

1). *Read the information and match the countries with their descriptions.*

This is an English-speaking country which isn't very populated. The famous Opera House is situated there.

United Kingdom

This country is famous for its fog and rainy days. Its symbols are Big Ben, Buckingham Palace, black cabs and double-decker buses.

Australia

It's home country of Hollywood and some of the world's most famous movie stars. There are thousands of skyscrapers and natural wonders like Niagara Falls.

USA

2). Now please choose the country you'd like to visit. Explain your choice.

Australia

USA

United Kingdom

V. Вивчення нового матеріалу

1. Pre-reading task (Individual activity)

T: I suggest starting with the matching task, in which we will discuss all the terms related to life in another country.

1). Match the words to their definitions [72]

0:05

be backed up with	to acquaint yourself	cultural emphasis	pursuit	diversity	national pride	to establish a rapport	intriguing	deeply ingrained	interaction	to break the ice
-------------------	----------------------	-------------------	---------	-----------	----------------	------------------------	------------	------------------	-------------	------------------

☐	individual's sense of attachment and loyalty towards their country	☐	become familiar or knowledgeable about something or someone
☐	communication, engagement or involvement between people	☐	act of actively seeking or engaging in the attainment of a particular goal
☐	to be supported by something/ someone	☐	something that is firmly established or deeply rooted
☐	something that is captivating, fascinating or arousing curiosity	☐	priority placed on specific values, beliefs, behaviors within a particular culture
☐	various differences and variations within a group, community, or society, usually includes race, ethnicity, gender, age etc	☐	behaving in an unpleasant way
☐	to initiate a conversation or social interaction in situations when it might be uncomfortable		

Submit Answers

Key: to acquaint yourself – become familiar with or knowledgeable about something or someone; to establish a rapport – to create positive relationship or connection with someone; deeply ingrained – something that is firmly established

or deeply rooted; to break the ice – to initiate a conversation or social interaction in situations when it might be uncomfortable; be backed up with – to be supported by something/ someone; interaction – communication, engagement or involvement between people; diversity – various differences and variations within a group, community, or society, usually includes race, ethnicity, gender, age etc; cultural emphasis – priority placed on specific values, beliefs, behaviors within a particular culture; national pride – individual’s sense of attachment and loyalty towards their country; pursuit – act of actively seeking or engaging in the attainment of a particular goal; intriguing – something that is captivating, fascinating or arousing curiosity.

2). Now let’s divide the words into categories: nouns, verbs, adjectives and fixed expressions:

Nouns	Verbs	Adjectives	Fixed expressions

3). Continue the following sentences with your own ideas:

1. Once the rapport is established...
2. His pursuit of knowledge led him to...
3. The most popular way of breaking the ice is to...
4. After learning more about diversity in other cultures, I feel that...
5. To establish a rapport with another person, you might need to...

2. While-reading task

1. Fill in the squares with the missing sentences (A-E).

Cultural Insights: From London to New York

□ This approach helps in bridging the culture gap and prevents misunderstandings with local people. Here are some *intriguing* facts for you to know about the United Kingdom and the USA.

The United Kingdom

□ Fact № 1. Queuing (waiting in line) is never a reason for complaining but rather a demonstration of their respect for order and fairness.

Fact № 2. Some people find Britons reserved, especially when meeting new people. *Breaking the ice* might take some time, but once *rapport* is *established*, friendships tend to be genuine and long-lasting.

Fact № 3. The British sense of humor is often dry, witty, and *backed up with* sarcasm. They appreciate irony and clever wordplay in comedy.

□ Fact № 4. The tradition of drinking tea is *deeply ingrained* in British culture.

The USA

Fact № 1. Americans tend to be informal in various aspects of life, including language, dress, and behavior. They often address others by their first names and have a casual approach to social *interactions*.

□ Fact № 2. The United States is known for its diverse population which includes various ethnicities, cultures and backgrounds.

Fact № 3. Americans are often considered to be optimistic. There's a *cultural emphasis* on positivity, ambitions and the belief in opportunities for personal and professional growth.

Fact № 4. Many Americans have a strong sense of *national pride* and patriotism, often demonstrated through flag displays, national holidays and respect for symbols of the country.

□ Fact № 5. It emphasizes personal independence, freedom and the *pursuit* of individual goals and achievements.

A – “Tea time” is a significant part of the day for all Britons, which includes tea, sandwiches or cakes and social interaction.

B – This *diversity* influences everything from food to festivals.

C – Prior to traveling to a foreign country, it's essential *to acquaint yourself* with its customs, etiquette and traditions.

D – Individualism is a core value in American culture.

E – British people are known for their politeness because they commonly use “please”, “thank you” and “sorry” in conversation.

Key: 1–C, 2–E, 3–A, 4–B, 5–D.

3. Post-reading task

1). *Complete the gaps using the words below:*

national pride

individualism

informal

diversity

breaking the ice

politeness

deeply ingrained

1. Britons are famous for their _____, because of their habit to use “please”, “thank you” and “sorry” as a part of their every-day communication.

2. Americans tend to be _____ in the way they talk, dress and communicate.

3. The tradition of drinking tea is _____ in British culture.

4. For Britons _____ may take some time.

5. _____ is a fundamental value in American culture, which emphasizes personal independence and freedom.

6. Americans often demonstrate strong _____ through flag displays and national holidays.

7. _____ influences everything from food to festivals in American culture.

Keys: politeness; informal; deeply ingrained; breaking the ice; individualism; national pride; diversity.

2). *Find the synonyms to the words highlighted in the text:*

– Fascinating, captivating;

– Build a connection, create a bond;

– Support, reinforce;

– Engagement, communication, involvement;

– Cultural focus;

- Aspiration;
- Familiarize, get to know.

Key: Intriguing – fascinating, captivating; establish rapport – build a connection, create a bond; back up with – support, reinforce; interaction – engagement, communication, involvement; cultural emphasis – cultural focus; pursuit – aspiration; acquaint yourself – familiarize, get to know.

T: Which facts about the lifestyle and traditions in the UK and USA are new for you? Which facts did you already know? Let's move on to the next task and listen to the story of a teenager studying in one more English-speaking foreign country.

3. Pre-listening task

1). Read the following chapter as an introduction to Alice's story of living in Australia:

Hey, I'm Alice. I'm from China and I started studying in Australia last year, and I absolutely adore this incredible country! Australia is known for its multiculturalism, with a diverse population. In addition, Australians have a distinct slang, which is full of shortened words and unique phrases ("G'day", "mate" and "Barbie" (for barbecue) are commonly used). What truly astonished me was their unique way of interpreting world maps. Interestingly, Australians read maps upside down: considering Australia in the North, rather than in the South.

2). Answer the following questions:

- What are the distinct features of Australia?
- How does the Australian map look?
- Which facts about Australia were new for you?

3). Which sentences are true?

1. Alice is an international student in Australia.
2. Australia is known for its multiculturalism.
3. Australians commonly use slang words.
4. Australians interpret world maps the same way as everyone else.

Key: T, T, T, F.

4. While-listening task

Watch the video (00:00-2:52) [39] and choose the correct answers:

1. Why did Alice go to Australia?
 - a) she went to study at university;
 - b) her family moved there;
 - c) she had an internship;
2. What was the first feeling when she got to Australia?
 - a) irritation;
 - b) culture shock;
 - c) nostalgia;
3. Why did things get better?
 - a) her family came;
 - b) she made friends;
 - c) she got a job;
4. What was a turning point for her?
 - a) Alice fell in love;
 - b) she got into car accident;
 - c) she applied for a PhD.

Key: a, c, b, b.

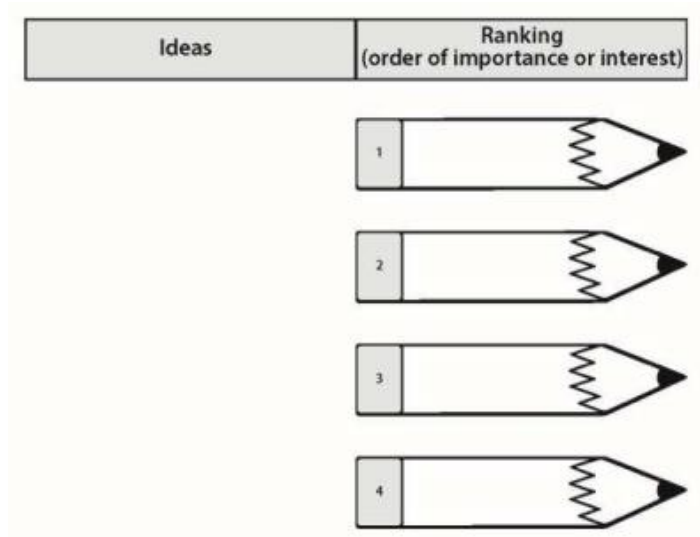
5. Post-listening task (Work in pairs)

Explain in your own words what was 'a turning point' for the heroine of the story. What is the moral of the story?

VI. Закріплення нового матеріалу

1. Ranking (Group activity)

T: So far we have read 2 texts about life in the UK and USA and listened to the story of Alice, who was a student in Australia. I suggest recalling all the key ideas connected to cultural features, traditions, and lifestyles of people living in English-speaking countries. *Rank them based on their importance or your personal interests (put the most important ideas on top and less important or interesting ideas to the end of the list):*

– *This activity is followed by further discussion.*

2. Comment & Discuss (Group activity)

T: Read the posts from teenagers' social media. Stand up and come up to the classmate you'd like to discuss the first situation with. Make notes of what they have told you. Then walk around the classroom and choose another person to discuss the situation with. Make notes and continue until all the situations are discussed. Share your classmates' viewpoint with the class.

@little_traveller

In Great Britain, it's essential to remember that certain topics should be avoided in conversations with people who aren't your close friends or relatives. Discussing your personal life or salary is considered to be impolite and should be avoided.

@usa4ever

I've been living in the USA for a while now, and one thing that still surprises me is the prevalence of ice in drinks. Unlike other countries, here it's common to have beverages served with plenty of ice. It's something I've never dealt with before, but at least it's refreshing in summer time!

@supergirl

I think that a culture gap leads to misunderstanding between people. Sometimes some foreigners' actions or reactions seem strange to us. Sometimes it

can even lead to a conflict. Do you agree? What would you do to avoid a conflict with the foreigner?

3. Comment & Discuss (Individual activity)

1). *T: Have you ever been abroad? What country have you visited? What cultural discrepancies have you noticed? Share your experience.*

2). *Using the interactive map, please pick out the country you would like to travel to and explain why [71].*

You may cover the following points in your response:

- What do you know about the traditions and lifestyle in this country?
- What is allowed and what is prohibited in this country?
- Why do you think this country is worth visiting?

0:04

VII. Підсумки уроку

T: Our lesson is coming to an end. Today we have learned new lexical units within the topic concerning living and studying in another country, the discrepancies between cultures, discussed possible issues people may face while traveling to other countries and resolved them. Thank you, students, for this lesson. You were motivated and everyone worked quite productively. Let's summarize the outcomes of our lesson.

VIII. Рефлексія

You may fill out the right column and share with the class the things you have learned today:

K	W	L
What I know	What I want to know	What I learned

IX. Домашнє завдання

Select an English-speaking country that intrigues you as a potential study destination. Investigate the education system, cuisine, clothes, mentality and other features you find unique and attractive. Prepare a PowerPoint presentation (up to 10 slides), highlighting key points that make this country so special for you. You may use pictures or / and a video demonstration.

Методична розробка уроку № 3

Тема уроку: “Brushstrokes of Culture: Exploring Art Through Language”

Мета уроку (як намір вчителя): розвивати культурну компетентність, удосконалювати вміння учнів використовувати англійську мову, як засіб спілкування в межах теми: “Вивчення мистецтва через мову”, розширювати лексичний запас з вказаної теми; розвивати навички застосування отриманих знань у практичній сфері; розвивати аналітичне і критичне мислення; вдосконалювати навички усного мовлення, читання й аудіювання; розвивати мовленнєву реакцію учнів; виховувати толерантне ставлення до світової мистецької спадщини.

Очікувані результати. Наприкінці уроку учні вміють:

- коректно вживати лексичні одиниці з даної теми;
- вирізняти потрібну інформацію при читанні та аудіюванні з даної теми;
- спілкуватися з обраної тематики на основі опрацьованого матеріалу;

– чітко та обґрунтовано висловлювати власну думку, використовуючи вивчені лексичні одиниці культурного спрямування під час спілкування англійською мовою.

Методи: аудіовізуальний, прямий, метод локусів та метод активізації можливостей особистості і колективу.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: програма Zoom, інтерактивна дошка, інтерактивні карта (mindmap), таблиця, відео, зображення картин.

Перебіг уроку:

I. Організація на навчальну діяльність

T: Greetings, dear students! Today, we're delving into a captivating journey where words meet images, exploring the rich world of art. During our lesson we'll embark on an exciting adventure of words and colors, discovering how to articulate the vivid scenes depicted in artworks. Have you ever looked at a painting or a picture and felt lost for words to describe its beauty? Well, today, we'll uncover the secret of expressing our thoughts vividly.

II. Актуалізація опорних знань

T: Now look at the following quotations about art and choose the one you like most. Explain why.

"Art enables us to find ourselves and lose ourselves at the same time." – Thomas Merton

"The purpose of art is washing the dust of daily life off our souls." – Pablo Picasso

"Art should comfort the disturbed and disturb the comfortable." – Cesar Cruz

III. Формулювання мети і завдань уроку

T: Today we will devote our lesson to learning how to describe pictures; we'll develop analytical thinking by comparing modern artworks and paintings from the last century, and foster the ability to implement art-related idioms into everyday communication. Our activities will include work in groups, individual tasks, interactive games and speaking activities.

IV. Мотивація навчальної діяльності

T: Imagine stepping into the world where colors dance, shapes whisper tales, and every stroke narrates a story. By mastering the skill of describing paintings, we are connecting with other cultures. By learning about peculiarities of genre and distinct features of works of art, we educate ourselves, develop our cultural awareness and learn how to appreciate the beauty of the world's artistic heritage. First, let's compare traditional and modern words of art.

- What differences do you see between classical painting and modern painting?
- Which one do you like most? Why?
- Could you predict the country of its origin? Why do you think so?

V. Вивчення нового матеріалу

1. Pre-reading task

1). T: *Skim the text “The World of Painting” on p. 70 and think of the meanings of words in bold. Next, look at the definitions written on the board. Match them with the words in bold from the text.*

evidence, proof or confirmation of a particular fact, quality
 being the center of attention
 catch, preserve something
 organization of visual elements within a piece of artwork
 genre of art which focuses on inanimate objects like fruits, flowers, food etc
 something has been revealed, discovered
 notable difference between two or more things
 attribute of a color, various shade

Key: discrepancy – notable difference between two or more things; come to light – something has been revealed, discovered; still-life – genre of art which focuses on inanimate objects like fruits, flowers, food etc; composition – organization of visual elements within a piece of artwork; hue – attribute of a color, various shade; capture – catch, preserve something; in the limelight – being the center of attention; testament – evidence, proof or confirmation of a particular fact, quality.

2). **“Think-pair-share” activity.** *Discuss what you already know about traditional and contemporary art, their characteristics, features etc with your partner.*

This activity is followed by further discussion.

2. While-reading task (Individual Activity)

Fill in the table below and share your ideas with the class:

	Traditional art	Contemporary art
Purpose		
Plot		
Style		
Format		

THE WORLD OF PAINTING

When comparing *traditional* and *contemporary painting styles*, striking ***discrepancies come to light***. The classical artists were creating portraits of the elite, religious depictions, scenic *landscapes*, and ***still-life*** compositions, seeking realism which defined their era. On the other hand, modern artists rarely use the same approach or pay so much attention to *realistic elements* in their works of art.

The masters of the past tried to implement a deep meaning within every *brushstroke* and ***composition***. Conversely, modern art leans towards *abstraction*, leaving aside *eternal themes*. Nowadays ***vibrant hues*** reflect the essence of contemporary paintings and the artist’s emotional state.

One hundred years ago artists *captured* every-day moments in their paintings. Nowadays *storytelling* is rarely observed in modern art. Can anyone recall a painting capturing someone holding a smartphone in front of their face?

Nowadays most artists are *in the limelight* for captivating *minimalistic imagery*. As for graffiti on the city walls, it's becoming a real *testament* to the evolving *art movement*. All in all, the world is constantly changing, so does art.

3. Post-reading tasks

1). Answer the following questions:

- Come up with the title for the text.
- Do you share the opinion presented in the article? Explain.
- How do traditional and modern painting styles differ, according to the text?
- How does modern art differ from traditional art in terms of themes and abstraction?
- What were the primary subjects of traditional art created by old masters?
- What contemporary art forms are mentioned in the text?
- How does the text emphasize the evolving nature of art and its role in society and culture?

2). Translate the following sentences:

- The discrepancies in their styles came to light at the first blush.
- The artist's still-life paintings beautifully captured the essence of everyday objects.
- The composition of the painting revealed a harmonious arrangement of colors and shapes.
- Each brushstroke on the canvas conveyed the artist's emotions and thoughts.
- The painting's vibrant hues added depth and character to the landscape.
- Many artworks explore eternal themes such as love, life, and death.
- The photograph captured the essence of the bustling city in the midst of chaos.

– The impressionism art movement brought a fresh perspective to traditional art techniques.

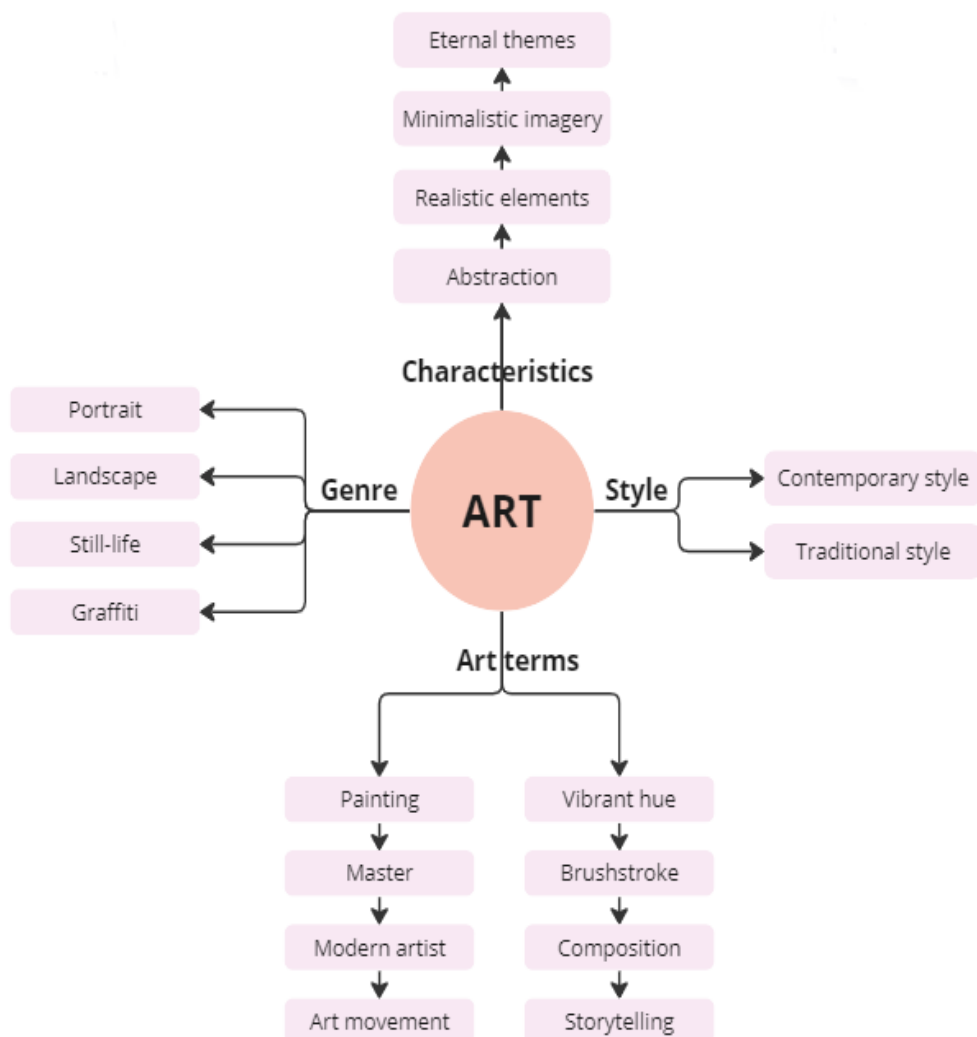
– The young pianist found himself in the limelight after his exceptional performance.

3). Pair activity. Using the key-vocabulary, share with your partner what you know about:

a) classical artists and modern artists; b) masterpieces' plot centuries ago and today; c) modern elements and movements

4). Create a mind map which will include all the art-related terms from the text. Divide them into the following categories: art terms; style; genre; characteristics.

Example of a created mindmap:

4. Additional vocabulary

T: *I suggest reviewing some additional words, which are art-related idioms.*

Try to predict their meaning:

get the picture, paint something with a broad brush, to a fine art, under canvas, to be a work of art

T: Well done. Now let's check their definitions to see if you were correct:

- get the picture – a person has a clear understanding of the information presented;
- paint something with a broad brush – describe a situation or a concept in general terms, often oversimplifying it or applying a generalization that doesn't consider specific details;
- to a fine art – to have perfected a skill or activity to a high degree of proficiency;
- under canvas – being housed or accommodated in tents or temporary canvas shelters;
- to be a work of art – someone or something as exceptionally beautiful, skillfully crafted or admirable as a piece of art.

T: Very well! Now let's fill in the gaps:

1. I've explained the plan several times; do you finally _____?
2. She has practiced playing the piano _____, performing flawlessly at every recital.
3. Her presentation was meticulously crafted; her words flowed like _____.
4. When we go camping, we prefer to sleep _____ rather than in cabins.
5. Instead of analyzing the specifics, he tends _____, making vague statements.

Key: get the picture; to a fine art; a work of art; under canvas; to paint with a broad brush.

VI. Закріплення нового матеріалу

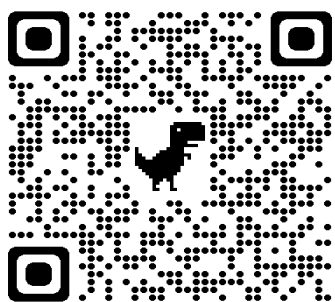
1. Pre-listening activity

T: You are going to watch the video, where students will be describing pictures and different images. Before you listen, discuss the ways in which you may describe pictures.

2. While-listening activity

T: I suggest that you watch the video [\[54\]](#) about the description of pictures and images. Please, pay attention to the phrases that students use in their speech.

3. Post-listening activity

- Did you like the video?
- What expressions do people use to describe a picture?
- How do they express their personal opinion?

4. Speaking. Describing the picture:

T: Let's review some useful phrases while describing an image. This will help you to sound more persuasive and knowledgeable. After that, you will describe and compare the pictures below:

Useful phrases

- This painting was made in ... by a traditional / modern artist...
- This picture demonstrates...
- This image tells the story of...
- In the second picture we see...

- There is / are ... in the background.

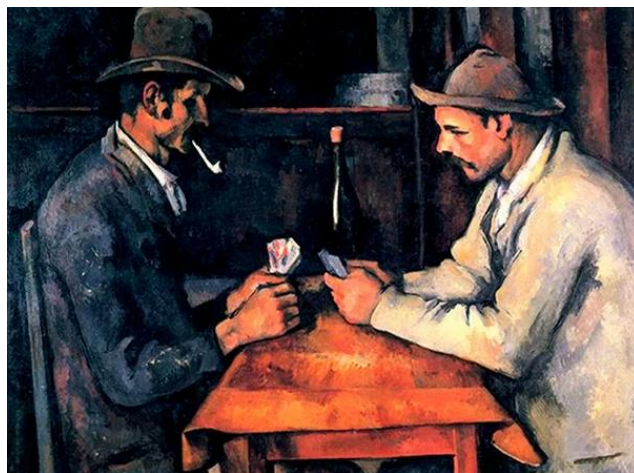
To describe differences:

- We see... in the first picture, while in another picture...
- The main differences between the two pictures are...
- In contrast to the first picture, the second one...

To describe similarities:

- Both pictures demonstrate...
- Both of them belong to... (traditional / contemporary art)
- Both pictures include... (vibrant colors, minimalistic / realistic elements, etc.).

Describe and compare the pictures below. You may refer to the mindmap to include art-related terms in your speech:

VII. Підсумки уроку

T: Our lesson is coming to an end. Today we have learned new lexical units within art and culture-related topic, discovered ways to describe pictures and images and learned and implemented in speech art-related idioms. Thank you, students, for this lesson!

VIII. Рефлексія

T: You were motivated and everyone worked productively. *Let's complete the following sentences:*

- Today I've practiced my _____ to a fine art, so now I can _____.
- I feel that today I was in the limelight, because _____.
- Thanks to our lesson about _____, I finally get the picture.
- I think that art captures _____.

IX. Домашнє завдання

Choose a famous painting or artwork from any era or style that intrigues you. Write a descriptive analysis capturing the essence and mood of the painting. Use the key vocabulary to emphasize artistic elements, such as color description, brushwork, composition, mood, style, etc. (up to 15 sentences).

Висновки до другого розділу

Аналіз програмно-методичного забезпечення з англійської мови в одинадцятому класі свідчить, що у навчальних програмах і підручниках значну увагу приділено лексичній частині, у межах якої добирають тематичні аудіо-, та текстові матеріали, діалоги, полілоги, покликані розвивати зв'язне мовлення учнів профільної школи, формувати їхній активний лексичний запас та сприяти розумінню мовлення носіїв мови на слух.

Визначено, що в навчальних програмах лексичний діапазон охоплює тематику спілкування, як-от правила етикету, витвори мистецтва, суспільно-політичне життя, міжнародні відносини, подорожі, де відображено культурно марковані одиниці.

З'ясовано, що контент підручників відповідає вимогам Навчальної програми для загальноосвітніх закладів освіти, віковим та психологічним особливостям учнів 11 класу та містить достатню кількість ситуацій вербального й невербального характеру, під час яких у здобувачів освіти можуть виникати непорозуміння чи конфлікти з носіями мови. У проаналізованих підручниках є окремі блоки, присвячені культурі, спілкуванню, основним відмінностям між американським і британським англійським тощо.

У розділі подано методичні рекомендації щодо системи роботи над розвитком культурної компетентності під час навчання лексики англійської мови учнів профільної школи. Запропоновано класифікацію завдань і вправ: дотекстові (вправи на етапі ознайомлення з контекстом, на розвиток навичок аудіювання, умовно-комунікативні, комунікативні – спрямовані на усунення змістових і мовних труднощів під час сприйняття нової інформації); текстові (вправи на розвиток навичок читання, умовно-комунікативні, на розширення вокабулярю – орієнтовані на опрацювання нових лексичних одиниць); післятекстові (вправи на розвиток навичок говоріння, вправи на етапі моделювання – сфокусовані на закріпленні навичок використання лексичного матеріалу в навчальних ситуаціях).

Констатовано, що використання автентичних матеріалів, як-от відео- та аудіофрагменти, робота з графічними організаторами (KWL-таблиці, ranking, mindmap) та зображеннями сприяють підвищенню мотивації до вивчення культурно маркованої лексики у навчальних і реальних життєвих ситуаціях.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дозволили дійти висновків:

1. На основі аналізу лінгвістичної, психолого-педагогічної та методичної літератури доведено необхідність створення методики розвитку культурної компетентності під час навчання лексики на уроках англійської мови в профільній школі.

Уточнено сутність поняття “культурна компетентність” – здатність суб’єкта орієнтуватися в сучасному інформаційно-культурному середовищі, застосовувати лінгвістичні знання та відомості про особливості світобачення, традиції, звичаї, норми вербальної / невербальної поведінки під час спілкування в полікультурному суспільстві.

Виокремлено складники культурної компетентності – обізнаність зі звичаями та традиціями країни; знання і дотримання правил вербального та невербального спілкування; володіння усним та писемним мовленням; розуміння специфічних символів, устрою, які характерні для певної культури; знання політичних та соціальних аспектів культури.

2. З’ясовано, що лексичний діапазон учня одинадцятого класу профільної школи охоплює теми, які стосуються особистості, її родини, шкільного життя, здоров’я, дозвілля, культури, науки, довкілля тощо. Відтак, здобувачі освіти наприкінці навчання в одинадцятому класі профільної школи мають коректно послуговуватися лексичними одиницями, в яких відображено культурний компонент: правила поведінки та спілкування, опис творів мистецтва, особливості соціального життя та політичного устрою, міжнародні відносини, подорожі, інформацію про відомих людей тощо.

3. Обґрунтовано цінність соціокультурного підходу у розвитку культурної компетентності під час вивчення лексики англійської мови в профільній школі.

Окреслено провідні принципи навчання: загальнодидактичні (принцип свідомості, систематичності та послідовності, співвіднесення теорії з

практикою, доступності, наочності) та методичні (принцип комунікативності, зіставного вивчення лексичних одиниць, культурного співнавчання, текстоцентризму).

З-поміж основних методів розвитку культурної компетентності визначено: прямий, метод активізації можливостей особистості і колективу, аудіовізуальний та метод локусів, що сприяють засвоєнню лінгвістичних знань завдяки культурній обізнаності особистості.

Серед провідних прийомів обрано: використання текстів-полілогів та розігрування епізодичних ролей, вдавання до засобів, які стимулюють мимовільне запам'ятовування; слухання автентичних аудіо-записів, обговорення контексту та розбір нової лексики, одно- та багатослівні вставки, заміщення, перетворення; пов'язування слів з малюнками, використання асоціативних карт, закріплення слів за конкретними місцями чи об'єктами, інтерактивні ігри, що передбачають використання візуальних маркерів; пояснення та надання відповіді переважно англійською мовою, демонстрацію наочних матеріалів та використання реалій, створення речень та практикування інформаційних пропусків (information gaps) з новими словами у контексті, максимально наближеному до реальних комунікативних ситуацій, самокорекцію помилок.

Проаналізовані підходи, принципи, методи, прийоми навчання англійської мови дозволили виокремити систему вправ (умовно-комунікативні та комунікативні; вправи на розширення вокабулярію, розвиток навичок читання, аудіювання, говоріння; вправи на етапі ознайомлення з контекстом та на етапі моделювання), що сприяють успішному розвитку культурної компетентності.

4. Результати аналізу програмно-методичного забезпечення підтвердили необхідність розвитку культурної компетентності під час навчання лексичних одиниць на уроках англійської мови.

5. Створено систему роботи над розвитком культурної компетентності, що охоплює вправи і завдання, спрямовані на засвоєння культурно маркованої лексики на уроках англійської мови в 11 класі.

Проблема розвитку культурної компетентності у процесі навчання лексики на уроках англійської мови в профільній школі не вичерпується результатами нашого дослідження. Перспективи наукового пошуку вбачаємо в поглибленому вивченні засобів розвитку культурної компетентності, створенні навчально методичного забезпечення з урахуванням окремих компонентів вказаної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бакум З. П., Пальчикова О. О., Костюк С. С. Навчання іноземних мов: крос-культурний підхід : монографія. Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2019. 288 с.
2. Бех І. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці. *Вісник АПН України. Сер. Педагогіка і психологія*. 2009. № 2. С. 27–33.
3. Бовкіт Х. І. Система вправ для активізації іншомовної лексики. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Філологія*. 2018. Вип. 32, № 2. С. 206–208.
4. Бондаренко Н. Культурна компетентність як проблема української лінгводидактики. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи* : матеріали Першої міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. 2019. С. 55–58. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/722582/1/BNV%202019-conf01.pdf> (дата звернення: 29.08.2023).
5. Бондаренко Н. Формування культурної компетентності як ключової на уроках української мови. *Молодь і ринок*. 2019. № 8. С. 94–99. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/179415/179492> (дата звернення: 29.08.2023).
6. Борщовецька В. Д. Дидактико-когнітивні та методичні передумови навчання іншомовної лексики майбутніх перекладачів. *Молодий вчений*, 2017. № 12. С. 60–63.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. В. Т. Бусел. Київ : Перун, 2004. 1440 с.
8. Голованчук Л. П. Навчання учнів основної загальноосвітньої школи культурно-країнознавчої компетенції на уроках англійської мови : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2003. 340 с.
9. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 20.02.2023).

10. Долженко М., Луценко В., Лянна П., Мостова Д., Скидан Ю. *Формування соціокультурної компетентності здобувачів вищої освіти під час вивчення ідіоматичних висловів на заняттях з ділової англійської мови* : матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. Modern stages of scientific research development, м. Прага, Чехія. 27–30 грудня 2022 р. С. 359–364.

11. Загнітко А. *Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни*. Донецьк : ДонНУ, 2012. 350 с.

12. Коваль О. Читати зараз: чи буде ухвалено в Україні національну програму підтримки читання? *Дзеркало тижня*. 2009. № 12. С. 15–18.

13. Ковтун О. В. Комунікативний підхід в організації мовної освіти авіаційних операторів. *Наука і освіта*. 2011. № 5. С. 89–94.

14. Кочерган М. П. *Загальне мовознавство* : підруч. для студ. філол. спец. ВНЗ. Київ : Академія, 2006. 463 с.

15. *Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика* : підручник / О. Б. Бігич та ін. ; за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.

16. Мізін К. І. *Вступ до мовознавства*. Кременчук : Вид-во КрНУ, ім. М. Остроградського, 2014. С. 24–47.

17. *Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 10–11 класи. Англійська мова. Німецька мова. Французька мова. Іспанська мова*. 2017. 72 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/inozemni-movi-10-11-19.09.2017.pdf>

18. *Нова українська школа* : концептуальні засади реформування середньої школи / за заг. ред. М. Грищенка. 34 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 15.02.2023).

19. Пальчикова О. О. Крос-культурна компетентність у навчанні української мови як іноземної. *Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий Ріг, 2012. № 8. С. 319–326. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268531406.pdf> (дата звернення 28.04.2023).

20. Пальчикова О. О. Реалізація крос-культурного підходу до навчання української мови іноземних студентів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Кривий Ріг, 2016. 255 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/14191/1/дисертація_Пальчикова.pdf (дата звернення 15.03.2023).

21. Пасічник О. Проблема добору лексичного мінімуму з іноземних мов для закладів загальної середньої освіти: історія, сьогодення, перспективи. *Український Педагогічний журнал*. 2022. № 1. С. 98–106. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730349/1/pasichnyk_lexika_minimum.pdf (дата звернення 01.04.2023).

22. Пентилюк М. І. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті. *Українська мова і література в школі*. 2010. № 2. С. 2–5.

23. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти : Постанова Каб. Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п#Text> (дата звернення: 30.10.2023).

24. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 16.07.2018 р. № 776. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 15.09.2023).

25. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 2 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

26. Професійно-педагогічна освіта: методологія, теорія, практика : монографія / О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2015. 400 с.
27. Редько В. Конструювання змісту підручників з іноземних мов: теорія і практика : монографія. Київ: Педагогічна думка, 2017. 628 с.
28. Редько В., Полонська Т., Басай Н. Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів : навч.-метод. посіб. ; за ред. В. Г. Редька. Київ : Педагогічна думка, 2013. 260 с.
29. Рекомендація № 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) “Про основні компетенції для навчання протягом усього життя” від 18 грудня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text (дата звернення: 15.09.2023).
30. Скрипник Н. Соціокультурна компетентність як складова мовної підготовки фахівців у вищому навчальному закладі. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності “Львівський філологічний часопис”*. 2019. № 6. С. 186–191. URL: http://philologyjournal.lviv.ua/archives/6_2019/34.pdf (дата звернення 28.04.2023).
31. Сучасні тенденції методики навчання: мовно-літературна царина : колективна монографія / за заг. ред. З. П. Бакум. Кривий Ріг : КДПУ, 2023. 251 с. URL: https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/7077/1/СУЧАСНІ%20ТЕНДЕНЦІЇ%20МЕТОДИКИ%20НАВЧАННЯ_МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА%20ЦАРИНА.pdf (дата звернення 15.04.2023).
32. Черемісін О., Варнавальська І. Структурна характеристика культурної компетентності. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2021. № 1. С. 64–69.
33. Швачко С. О., Кобякова І. К. Вступ до мовознавства : конспект лекцій. Суми : СумДУ, 2003. 112 с.

34. Якименко П. Формування лінгвокультуроологічної компетентності студентів вищих навчальних закладів. *Наукові записки*. 2009. № 81. С. 386–390.
35. Ahour T., Berenji S. Comparative Study of Rehearsal and Loci Methods in Learning Vocabulary in EFL Context. *Theory and practice in Language studies*. 2015. Vol. 5, № 7. P. 1451–1457.
36. Alvarez, A. N., Chen, G. A. Ruth as an Asian American: a multicultural, integrative perspective. *Case Approach to Counseling and Psychotherapy*. 7th ed. Belmont : Wadsworth, 2008. P. 304–312.
37. Anuthama, B. Strategies for Teaching Vocabulary. *Journal of NELTA*, 2011. Vol. 15, № 1. P. 10–15.
38. Appiah K. *Cosmopolitanism, ethics in a world of strangers*. New York : WW Norton, 2006. 256 p.
39. Australian Government. National Foundation for Australia-China Relations. How did study abroad change my life. URL: <https://mystudylifeinau.com/how-did-study-abroad-change-my-life-5/> (date of access: 17.11.2023).
40. Beacco J., Byram M., Cavalli M., Coste D. Guide for the development and implementation of curricula for plurilingual and intercultural education. The right of learners to quality and equity in education – the role of linguistic and intercultural competencies : forum proceedings. Geneva, 2–4 Nov. 2010. Geneva, 2010. 100 p.
41. Ben-Ari A., Strier R. Rethinking Cultural Competence: What Can We Learn from Levinas? *British Journal of Social Work* : Oxford University Press, 2010. URL: https://www.researchgate.net/publication/249285927_Rethinking_Cultural_Competence_What_Can_We_Learn_from_Levinas (date of access: 09.03.2023).
42. Celce-Murcia M. *Language Teaching Approaches: An Overview*. 2012. URL: <http://surl.li/knyvm> (date of access: 10.06.2023).
43. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching. Assessment. Companion volume. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2020. 274 p. URL: <https://rm.coe.int/common-european%20->

[framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4](https://www.researchgate.net/publication/36809ea0d4) (дата звернення 02.04.2023).

44. Cozma M. The Concept Of Genre In The English Language Class: Implications For The Students Intercultural Competence. *Romanian Journal of English Studies*. 2014. Vol. 11, № 1. P. 237–243.

45. Coursera. Teach English Now! Theories of Second Language Acquisition. Arizona State University. URL: <https://www.coursera.org/learn/language-theories> (date of access: 03.09.2023).

46. Davis M. The “Culture” in Cultural Competence. *Cultural Competence and the Higher Education Sector*. Springer : Singapore, 2020. pp. 15–29. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-15-5362-2_2 (date of access: 09.03.2023).

47. Derewianka B., Jones P. *Teaching Language In Context*. Second Edition. South Melbourne : Oxford University Press, 2016. 352 p.

48. Dhand H. *Techniques Of Teaching*. New Dehli : Aph Publishing Corporation, 2008. 280 p.

49. Dixon Sh. *100 TESOL Activities: Practical ESL/EFL Activities for the Communicative Classroom*. Wayzgoose Press, 2016. 82 p.

50. Erton I. Types of Competence in Linguistics: a Review of Processes and their Implications in Human Perception and Action. *DTCF Dergisi* : Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi. 2017. Vol. 57, № 1. P. 157–170. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2153613> (date of access: 01.03.2023).

51. Evans V., Dooley J. *Enterprise 4 : Student’s Book*. Berkshire : Express Publishing, 1998. 206 p. URL: <https://tienganhedu.com/enterprise-4-level-by-express-publishing> (date of access: 09.10.2023).

52. Evans V., Dooley J. *Prime Time 4 : Student’s Book*. Berkshire : Express Publishing, 2012. 205 p.

53. Evans V., Dooley J. *Upstream Intermediate B2 : Student’s Book*. Berkshire : Express Publishing, 2008. 153 p. URL: <https://www.academia.edu/195>

74069/%20Upstream Intermediate B2 WS mrc 2011 (date of access: 11.10.2023).

54. Face2Face Language School. FCE First Certificate Speaking PART 2 (with useful expressions/phrases), 2014. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2-EA4nqsNTQ> (date of access: 19.11.2023).

55. Falla T., Davies P. Solutions. Upper-Intermediate : Student's Book. Third edition. Oxford : Oxford University Press, 2017. 143 p.

56. From linguistic diversity to plurilingual education : Guide for the development of language education policies in Europe. Executive Version. Strasbourg, 2007. URL : <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806a892c> (date of access: 15.09.2023).

57. Gembaruk A. Applying Constructivist Approach in the EFL Methodology Teaching. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2022. Вип. 25, № 1. С. 15–25.

58. Krashen S. D. Principles and Practice in Second Language Acquisition. Principles and Practice in Second Language Acquisition. Chicago : Pergamon, 2009. 209 p. URL: http://www.sdkrashen.com/content/books/principles_and_practice.pdf (date of access: 22.08.2023).

59. Kumaravadivelu B. Understanding Language Teaching From Method To Postmethod. Abingdon : Routledge, 2005. 280 p.

60. Lee R. M., Darnell A. J. Theory and Method of Multicultural Counseling Competency Assessment. *Asian American Mental Health : International and Cultural Psychology Series*. Boston : Springer, 2002. P. 283–299.

61. Matthews P. Generative Grammar and Linguistic Competence (RLE Linguistics B: Grammar). London : Routledge, 2014. 112 p.

62. Nation I. S. P. Learning vocabulary in another language. School of Linguistics and Applied Language Studies. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 465 p.

63. Paradis C. Is the Notion of Linguistic Competence at All Relevant in Cognitive Linguistics? *Annual Review of Cognitive Linguistics*, 2003. №1. P. 207–231. URL: <https://lucris.lub.lu.se/ws/portalfiles/portal/5820966/2227040> (date of access: 01.03.2023).

64. Richards J., Renandya W. *Methodology in Language Teaching: An Anthology of Current Practice*. New York : Cambridge University Press, 2002. 432 p. URL: <https://haybusaklib.am/wp-content/uploads/2021/08/Methodology-in-Language-Teaching-Jack-C.-Richards-Willy-A.-Renandya.pdf#page=268> (date of access:18.08. 2023).

65. Richards J., Rodgers T. *Approaches and Methods in Language Teaching*. Third edition. Cambridge : Cambridge University Press, 2014. 419 p.

66. Rosa H., Hodgson-Drysdale T. Learning to teach science genres and language of science writing: Key change processes in a teacher's critical SFL praxis. *Language and Education*. 2021. Vol. 35, № 5. P. 429–445.

67. Sue D., Neville H., Smith L. *Counseling the Culturally Diverse: Theory and Practice*. Hoboken : Wiley, 2019. 544 p.

68. Sue S., Zane N., Nagayama H., Berger L. The Case for Cultural Competency in Psychotherapeutic Interventions. *Annu Rev Psychol*. 2009. Vol. 60, № 1. P. 525–548. URL: https://www.researchgate.net/publication/23196363_The_Case_for_Cultural_Competency_in_Psychotherapeutic_Interventions (date of access: 12.03.20 23).

69. Whaley A. L., Davis K. E. Cultural competence and evidence-based practice in mental health services: A complementary perspective. *American Psychologist*. 2007. Vol. 62. P. 563–574.

70. Wierzbicka A. *English: Meaning and Culture*. Oxford : Oxford University Press, 2006. 352 p.

71. Wordwall. Choose country. Labeled diagram Activity. URL: <https://wordwall.net/resource/63802267> (date of access: 15.11.2023).

72. Wordwall. Cultural Insights: From London to New York. Match up Activity. URL: <https://wordwall.net/resource/61348642> (date of access: 14.11.2023).

73. Wordwall. Lesson 1. Match up Activity. URL: <https://wordwall.net/resource/63343189/lesson-1> (date of access: 12.11.2023).

74. Wordwall. Politeness tips. Random wheel. URL: <https://wordwall.net/resource/61297173> (date of access: 12.11.2023).